

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри бізнес-
аналітики та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА

« ____ » _____ 202_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(Пояснювальна записка)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «ЕКОНОМІЧНА КІБЕРНЕТИКА»

Тема: ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Виконав: ГОМЕНЮК Андрій

Керівник: к.е.н., доцент ПОПИК Наталія

Консультанти з розділів:

Розділ 1: к.е.н., доцент ПОПИК Наталія

Розділ 2: к.е.н., доцент ПОПИК Наталія

Розділ 3: к.е.н., доцент ПОПИК Наталія

Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):

ст. викладач ДИЯК Юлія

КИІВ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економічна кібернетика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки
_____ Наталія КАСЬЯНОВА

«_____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Здобувача вищої освіти: ГОМЕНЮКА Андрія

Тема роботи: «Прогнозування рівня життя населення України»

затверджена наказом ректора No 1085 від 07.07.2023 р.

1. Термін здачі здобувачем вищої освіти закінченої роботи на кафедрі:
2. Вихідні дані до роботи: звіти, статистичні дані, наукові та методичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених.
3. Зміст дослідження:
 - аналітичний огляд літературних джерел з тематики випускної роботи;
 - теоретико-методичні підходи до розрахунку благополуччя;
 - формування соціальної політики на основі соціальних стандартів і норм;
 - прогнозування основних показників рівня життя населення України.
4. Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 12 слайдів.

Календарний план

№ пор.	Назва етапів випускної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційної роботу	07.07.2023 р.	<i>виконано</i>
2.	Огляд літератури за темою	03.10.2023-12.10.2023	<i>виконано</i>
3.	Визначення якості життя як наукової категорії	13.10.2023-20.10.2023	<i>виконано</i>
4.	Фактори впливу на якість життя населення	21.10.2023-30.10.2023	<i>виконано</i>
5.	Теоретико-методологічні основи дослідження благополуччя населення	01.11.2023-09.11.2023	<i>виконано</i>
6.	Розробка засад сучасної соціальної політики	10.11.2023-22.11.2023	<i>виконано</i>
7.	Прогнозування рівня життя населення України	23.11.2023-08.12.2023	<i>виконано</i>
8.	Аналіз отриманих результатів	10.12.2023-15.12.2023	<i>виконано</i>
9.	Розробка слайдів та написання доповіді	16.12.2023-19.12.2023	<i>виконано</i>
10.	Попередній захист випускної роботи	20.12.2023	<i>виконано</i>
11.	Корегування роботи за результатами попереднього захисту	21.12.2023	<i>виконано</i>
12.	Остаточне оформлення випускної роботи та слайдів	21.12.2023	<i>виконано</i>
13.	Підписання відгуку та рецензії	22.12.2023	<i>виконано</i>
14.	Захист кваліфікаційної роботи у ДЕК	26.12.2023	<i>виконано</i>

5. Дата видачі завдання: 07.07.2023 р.

Керівник випускної роботи _____ ПОПИК Наталія

Завдання прийняв до виконання _____ ГОМЕНЮК Андрій

РЕФЕРАТ

Гоменюк Андрій. Прогнозування рівня життя населення України. – Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Економічна кібернетика». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2023.

Випускна робота містить 83 сторінок, 13 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел з 28 найменувань.

Об'єкт дослідження – якість життя населення України.

Предметом дослідження є заємодія та вплив економічних, соціальних, технологічних та політичних факторів на якість життя українського населення.

Мета дослідження – розробка прогностичних моделей для прогнозування змін якості життя населення України на основі зазначених аспектів. Результати дослідження можуть служити основою для розробки стратегій соціально-економічного розвитку та політики покращення якості життя.

При написанні роботи використовувалися методи дослідження:

Офіційні статистичні дані для отримання об'єктивної інформації про різні аспекти якості життя. Аналізувалися наукові джерела та публікації, що стосуються якості життя та факторів, які на неї впливають. Використовувалися різні статистичні методи, зокрема кореляційно-регресійний аналіз.

Ключові слова: *рівень життя, якість життя, валовий внутрішній продукт, економічні фактори, оплата праці, прогнозування.*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	10
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРАХУНКУ БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ	10
1.1 Оцінка якості життя у системі стратегічного планування соціально-економічного розвитку	10
1.2 Визначення якості життя як наукової категорії	15
1.3 Теоретико-методологічні основи дослідження благополуччя населення	20
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2	32
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ОСНОВІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ І НОРМ	32
2.1 Сукупність економічних та соціальних умов та факторів, що впливають на якість життя населення	32
2.2 Розробка засад сучасної соціальної політики на основі соціальних стандартів	37
Висновки до розділу 2	57
РОЗДІЛ 3	58
ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	58
Висновки до розділу 3	72
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	78
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Рівень життя населення в Україні є предметом особливої уваги в умовах проведення кардинальних реформ в економічній, соціальній та політичній сферах. Це важливо, особливо під час подолання наслідків кризових явищ, які відзначалися протягом 21-го сторіччя. Однак відсутність вчасної та повної інформації щодо динаміки рівня життя суттєво ускладнює як управління соціально-економічною політикою, так і оцінку результативності заходів у цій сфері.

Вимоги до актуальності ключових показників рівня життя населення постійно зростають, і це є характерним явищем для більшості країн сучасного світу. Це обумовлено необхідністю передбачення та оперативного реагування на виклики, пов'язані з соціальним та економічним розвитком, такими як цифровізація у всіх сферах життя, автоматизація та роботизація виробництва, значні трудові міграції і т. д. У розвинених країнах все більше уваги приділяється проблемі оперативного визначення та прогнозування показників доходів, бідності й багатства.

У цих умовах вимірювання показників виконується за допомогою традиційних і нових джерел даних та методів їх обробки, таких як адміністративні реєстри, великі дані, комплексне використання інформації, непряме оцінювання тощо.

Євростат випустив публікацію "Flash estimates of income inequalities and poverty indicators for 2016. Experimental results" та методологічні матеріали "Handbook on Rapid Estimates", в яких обґрунтовується актуальність оперативного оцінювання доходів домогосподарств, бідності та нерівності для країн ЄС, розглядаються релевантні методи та джерела даних, наводяться приклади. Зростає кількість наукових публікацій, що присвячені альтернативним підходам до оцінювання бідності, заможності та багатства. Важливо відзначити, що отримані результати є переважно експериментальними і не можуть вважатися загальноприйнятими.

У сучасних умовах інформація про динаміку рівня життя населення України збирається Державною службою статистики України, головним чином на основі вибіркових обстежень домогосподарств та публікується з певним затриманням – не раніше ніж через квартал після завершення звітного періоду і два квартали після завершення року. Хоча такий підхід в цілому відповідає стандартам Євростату, для ефективного моніторингу та оцінки соціально-економічної політики, швидкого реагування на проблеми у сфері умов та якості життя населення, а також оперативного визначення та оцінювання ризиків бідності та різниці у рівнях доходів, включаючи регіональні, потрібна більш оперативна інформація. Неабияк важливо також відзначити, що звітна статистика фактично не враховує рівень життя заможних верств населення, вартість активів домогосподарств і значною мірою – тіньові та міграційні доходи, що суттєво утруднює аналіз та ухвалення ключових управлінських рішень.

Дослідження створили базу для суттєвого підвищення оперативності оцінки традиційних показників рівня життя населення України, які публікує Держстат. Оцінка характеристик домогосподарств та осіб виконується на мікрорівні за допомогою файлів мікроданих, що надаються Держстатом, дозволяючи оперативно визначати показники грошових і загальних доходів, а також грошових і сукупних витрат.

Вивчення питань формування та підвищення якості життя населення активно проводиться вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, серед праць західних економістів і соціологів, які приділяють увагу аспектам якості життя індивідів і суспільства в цілому, визначається важливе місце творінням Дж. Гелбрейта, А. Кемпбелла, Р. Інглхарта, Дж. Кейнса, С. Вітні, Ф. Конверса, В. Роджерса, А. Маслоу, С. Юханссона, Д. Фостера та інших.

Серед українських науковців, які досліджують проблеми якості життя населення, можна виокремити Власюка О.С., Колота А.М., Корецьку С.О., Лібанову Е.М., Татаревську М.С., Теслюк Р.І, Узунова Ф.В., Швець І.Б. та інших. В їх роботах досліджуються окремі умови, що впливають на якість

життя населення, її зв'язок із соціальним та економічним розвитком, рівнем життя населення, пропонуються розробки щодо побудови інтегрального показника для оцінки якості життя населення з врахуванням міжнародного досвіду.

Актуальність проблеми якості життя для України пов'язана з суперечливим і хворобливим процесом формування в нашій країні системи стосунків, заснованої на ринковій економіці і загальнолюдських цінностях життя і культури. Перед українцями гостро стоїть питання не лише про те, як вижити сьогодні, але і про життєві перспективи на майбутнє.

В дослідженні доводиться значущість державного регулювання якості життя, її оцінка у системі стратегічного планування соціально-економічного розвитку, визначення якості життя, його показники та фактори.

Методи оперативного визначення та передбачення рівня життя населення в Україні, подібно до інших країн, на сьогоднішній момент не визначені чітко. Навіть при наявності численних прогнозів для відповідних показників, що представляються дослідниками або оприлюднюються політиками та представниками органів державної влади, немає методологічно та статистично обґрунтованих оперативних оцінок звичайних показників рівня життя населення.

Огляд наукових джерел свідчить, що більшість авторів, аналізуючи якість життя, приділяють увагу питанням по декількох напрямках, а саме: характеру впливу економічного розвитку на якість життя; показники якості життя; вплив медичних факторів; вплив навколишнього середовища. У той же час питання духовності, впливу психологічних факторів, зв'язку якості життя з іншими категоріями привертають увагу обмеженого кола вчених. Саме ці складні в теоретичному змісті питання залишаються поза увагою вчених-дослідників.

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури. У першому розділі «Теоретико-методичні підходи до розрахунку благополуччя населення» розглядаються теоретичні концепції та

методичні підходи, спрямовані на визначення та аналіз рівня та стану благополуччя населення в контексті різних соціально-економічних аспектів. Дослідження цього розділу спрямовані на розробку ефективних інструментів для об'єктивної оцінки якості життя громадян

У другому розділі «Формування соціальної політики на основі соціальних стандартів і норм» висвітлюється процес визначення та встановлення соціальних стандартів і норм, які визначають мінімальні життєві умови та права громадян. Детально аналізуються механізми впровадження цих стандартів у соціальну політику для забезпечення ефективного соціального захисту, підвищення якості життя та розвитку соціальної справедливості.

У третьому розділі «Прогнозування основних показників рівня життя населення України» проводиться аналіз та прогнозування ключових економічних та соціальних показників, які визначають рівень життя населення в Україні. Дослідження спрямоване на визначення тенденцій у розвитку економіки та соціальної сфери.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРАХУНКУ БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Оцінка якості життя у системі стратегічного планування соціально-економічного розвитку

Управління державною якістю життя визначає вплив на політичні, економічні, соціальні та культурні процеси, керуючи розвитком громадянського благополуччя у всебічному розумінні. У сучасних умовах розвитку України вибірково необхідно формулювати та впроваджувати реформи, враховуючи їх передбачуваний вплив на якість життя населення та опираючись на виважені наукові стандарти та критерії. Система показників якості життя повинна стати основою стратегічного планування соціально-економічного розвитку на національному та регіональному рівнях, використовуючи її як інструмент для програмування подальших етапів розвитку та оцінки суспільного прогресу. Вимірювання якості життя є критичним для напрямку та темпів майбутніх трансформацій у країні, і, в остаточному рахунку, визначає стабільність політичного та економічного устрою суспільства, оскільки саме в якості життя кожного із нас знаходить вираження відчутний рушійний імпульс. Здійснення ефективних заходів для підвищення якості життя громадян вимагає впровадження механізмів соціального, бізнесового та політичного партнерства. Тривале вивчення динаміки показників якості життя та їх прогнозування у процесі прийняття рішень повинні слугувати основою для визначення "золотого шляху" - досягнення максимальної ефективності при мінімальних витрат у умовах обмеженості публічних ресурсів у посткризовий період розвитку. Для сталого, гармонійного та поступового розвитку суспільства загалом, важливо визначити оптимальну модель використання обмежених матеріальних, людських та фінансових ресурсів для підвищення якості життя населення.

Система індикаторів якості життя в будь-якій країні стає визначником, який сприяє оцінці ефективності виконавської діяльності, доповнюючи об'єктивні показники суб'єктивними враженнями.

Якість життя населення виступає ключовою інтегральною характеристикою соціально-економічної системи, особливо в умовах її трансформації та розвитку. Це відображення впливу різноманітних змін у суспільстві на різні групи населення. Терміни "якість життя" та "розвиток людини" сьогодні є невід'ємними складовими поняттями, що визначають сучасні підходи до проблем економічного зростання і розвитку суспільства [1].

Відзначимо, що ці аспекти не є новими у світовій науковій думці, вони визнавалися та досліджувалися на протязі великої частини історії. Впродовж різних етапів розвитку наукової думки філософи, економісти, соціологи вдавалися до вивчення цих аспектів. Проте, в економічній науці протягом певного часу головною увагою були економічні цілі та завдання, а людина часто розглядалася як засіб виробництва.

У другій половині ХХ століття відбулася суттєва зміна парадигми вимірювання суспільного прогресу. З 60-х років починається знову активне вивчення проблем якості життя та розвитку людини в економічній теорії. Міжнародні організації і дослідницькі центри привертають увагу до цих питань, а концепції сталого розвитку та розвитку людини стають важливими орієнтирами у сучасному світі.

Останні десятиліття ХХ століття відзначаються суттєвим зверненням до проблем людини в економічних теоріях, де більшість уваги приділяється ролі та якості життя людини в суспільному розвитку. Поступовий перехід від "економічного" до "соціально-економічного" розвитку сприяє зміцненню ролі людини як ключового чинника.

Важливим аспектом стає інтеграція концепцій сталого розвитку та розвитку людини, де якість життя виступає критерієм в оцінці суспільного прогресу. Ці напрямки доповнюються розробкою єдиної методології для оцінки відповідних показників [2].

Сучасні тенденції показують, що стратегія розвитку більшості країн спрямована на збільшення витрат на розвиток людини. Показники якості життя і розвитку людини стають ключовими вирішальними критеріями для ухвалення рішень у сфері економічної і соціальної політики.

У той же час, за такими показниками, Україна відстає від розвинених країн. Це свідчить про необхідність визнання соціальної складової як рівноправної частини економічного зростання та суспільного розвитку, особливо для країн з перехідною економікою.

Методологія оцінки якості життя населення є важливим інструментом для аналізу та моніторингу соціально-економічної політики держави. Вона дозволяє визначити орієнтири стратегічного розвитку на середньострокову перспективу та формувати політику, що враховує вплив реалізації на якість життя, зокрема для найбільш вразливих груп населення. Методологія також використовується для аналізу поточного рівня соціально-економічного розвитку країни та оцінки суспільного прогресу.

Спеціалізована література з якості життя вказує на ряд завдань, для вирішення яких використовуються інтегральні індикатори синтетичних категорій якості життя [25]. До них належать:

- Проведення міждержавних та міжрегіональних порівнянь, бенчмаркінгу та рейтингування для удосконалення механізмів управління.
- Комплексний аналіз структури, динаміки і темпів змін показників якості життя.
- Аналіз впливу різних соціально-економічних чинників на якість життя.
- Виявлення "болючих" точок суспільного життя через визначення індексів-аутсайдерів рейтингів.
- Об'єктивний моніторинг якості життя населення.
- Визначення соціально відторгнених груп населення та розробка політики соціального залучення.
- Оптимізація системи адресної соціальної допомоги малозабезпеченим верствам населення.

- Оцінка ступеня задоволення потреб населення в матеріальних благах та різних послугах.
- Дослідження індикаторів соціальної напруженості, рівня корупції, соціальної патології та майнової диференціації.

Застосування системи показників якості життя дозволяє аналізувати динаміку змін протягом різних періодів, забезпечуючи стабільний вектор розвитку суспільства. Також важливою є можливість проведення відкритого громадського моніторингу та об'єктивної "консенсусної оцінки" якості життя науково-обґрунтованою основою для владних і опозиційних інститутів. Окремі компоненти та прояви нерівності також можуть бути аналізовані, що дозволяє виявляти та вирішувати конкретні проблеми в окремих сферах життєдіяльності населення [4].

Для кількісної оцінки якості життя пропонується розробити методики та вимірювальні інструменти, які охоплюватимуть як рівень суб'єктивної задоволеності, так і об'єктивну картину за рядом показників. Важливо дотримуватися принципів "просторової порівнянності" для коректного порівняння між країнами та регіонами і "часової порівнянності" для вивчення динаміки якості життя в розрізі країн або регіонів.

Для успішного розвитку уніфікованої методики оцінки якості життя важливі кроки включають:

1. Введення єдиного понятійного апарату: Визначення та поширення узгодженого визначення якості життя з науковим теоретичним обґрунтуванням.
2. Вивчення світового досвіду: Аналіз і врахування кращих практик та методик, використовуваних в інших країнах чи регіонах.
3. Розроблення системи показників та визначення інструментарію: Визначення об'єктивних та суб'єктивних показників, які належить враховувати.
4. Узгодження та затвердження методики: Важливість політичної волі для впровадження методики у практичну роботу.

5. Визначення організаційної структури: Створення відповідальної організаційної структури з необхідним статусом та забезпеченням.

6. Забезпечення відкритості процесу: Забезпечення відкритості та доступності процесу розроблення та використання методики.

Найважливіше завдання статистики якості життя - виявлення закономірностей змін суспільного добробуту. Дослідження повинно охоплювати як країну в цілому, так і її регіони, різні соціально-демографічні групи населення та типи домашніх господарств, щоб простежити відмінності в якості життя в залежності від різних факторів. Об'єктивні та суб'єктивні показники рівня життя є важливими для забезпечення повної картини та формування соціальної політики та програм для людського розвитку.

1.2 Визначення якості життя як наукової категорії

Термін "якість життя" було введено до наукового обігу Дж. Гелбрейтом, який у своїй праці "Суспільство блага" стверджував, що капіталізм, досягнувши економічної зрілості, може забезпечити "загальний добробут" та істотно підвищити якість життя всіх громадян [5]. На протязі певного часу поняття "якість життя" тісно пов'язувалось із матеріальними благами, іншими словами - "рівнем життя". Визначення Всесвітньої Організації охорони здоров'я визначає "якість життя" як сприйняття індивідумом його положення в житті в контексті культури та системи цінностей, в яких він існує, відповідно до його цілей, очікувань, сподівань, стандартів та інтересів. ВООЗ вказує на фізичні, психологічні, ступінь незалежності, соціальні та навколишньому середовище як параметри для оцінки якості життя [6].

Енциклопедія соціології визначає "якість життя" як збірне поняття, яке охоплює кількісний рівень і різноманітність матеріальних і духовних потреб, які людина може задовольнити в умовах конкретного суспільства [7]. Фармацевтична енциклопедія розглядає якість життя як економіко-філософську категорію, що постійно еволюціонує та характеризує матеріальну та духовну комфортність існування людей, пропонуючи завдання в забезпеченні фізичного та морального здоров'я суспільства та гармонізації умов праці.

Вивчення концепції "якість життя" представляє собою міждисциплінарний науковий напрям. А. Мішел, Т. Логолетті та Р. Кантор формулювали визначення якості життя як "загальне усвідомлене задоволення потреб людини протягом певного періоду", тоді як Н. Далкі, Д. Рурк та С. Боурке розглядали його як "відчуття добробуту особою, її задоволеність чи незадоволеність життям або її щастя чи нещастя" [8]. Це питання також досліджували Д. Конверс, В. Роджерс, А. Кемпбел та М. Абрамі [9].

Німецький вчений І. Штеффен вбачає в "якості життя" управління економікою в інтересах більшості населення, в той час як французький учений

Жан Гарден визначає її як наявність достатнього рівня матеріальних благ, зайнятості, житлових умов та умов праці, транспорту та сприятливого навколишнього середовища. Ж. Гарден розглядає "якість життя" не лише з матеріальної точки зору, але й як відображення духовного стану нації, що, по його думці, має відображати його зростання або зменшення.

За визначенням канадського філософа М. Бунге, якість життя визначається різноманітним аспектів, включаючи якість повітря та води, вартість і якість їжі, розмір та умови житла, задоволення від сімейного життя і роботи, рівень участі в суспільному житті, безпеку на роботі і на вулиці, а також кількість книг, які люди читають і театральні вистави, які вони відвідують [10].

Серед американських дослідників відсутня єдність в розумінні якості життя. Американські соціологи, протягом останніх двадцяти років, розширюють це поняття, включаючи суб'єктивні змінні, які характеризують соціальне самопочуття, задоволеність цивільними свободами, правами людини та безпекою існування індивіда. Наприклад, Дж. Ван Гіг розглядає якість життя населення широко, розглядаючи його як стан благополуччя і пов'язуючи його з цілями, які визначають державну політику для задоволення соціальних, економічних та інших потреб та підвищення загального добробуту населення.

Існуючі трактування та визначення поняття "якість життя" залишаються дуже різноманітними, незважаючи на широкий інтерес дослідників до цього явища, і залишаються предметом активних дискусій. Отже, важливо проводити оцінку не лише змістовності праці та дозвілля, але й задоволеності ними, комфорту на роботі та вдома, якості одягу та харчування, умов проживання, соціальних інститутів, а також рівня задоволення потреб у спілкуванні, знаннях, творчості та інших аспектах, які спрямовані не тільки на самозбереження, а й на самозадоволення та самоорганізацію особистості.

Т. М. Дрідзе, уникнувши точного визначення терміну "якість життя", пропонує враховувати показники, такі як діапазон вибору та доступність для

людини засобів вирішення життєво важливих проблем, стан соціальних комунікацій і соціальних взаємодій, а також комфорт та освоєність середовища проживання тощо. Однак інші вчені розглядають це поняття інакше. Наприклад, А. С. Ревайкін, Р. А. Ануфрієва та Є. М. Головаха стверджують, що введення нового терміну "якість життя" може вказувати на порушення принципу кількісних і якісних аспектів рівня життя.

З іншого боку, вчені, такі як Гронський Ф. та Рутгайзер В.М., переконані, що необхідний окремий показник, який характеризує якісний стан суспільства. Зокрема, Ф. Гронський наголошує на обмеженості існуючого розуміння рівня життя та вказує, що навіть абсолютні дані про рівень споживання ще не надають достатньої якісної характеристики життєвого рівня та не висвітлюють його зміст і функції в розвитку суспільства.

Поняття якості життя виявляє складну структуру, яка охоплює різноманітні аспекти. Декілька авторів вказують на те, що воно включає в себе якість здоров'я популяції, рівень освіти, стан природного середовища та духовний аспект. У широкому розумінні, "якість життя" визначається задоволеністю населення своїм життям, враховуючи різні потреби та інтереси. Це поняття охоплює характеристики та показники рівня життя, умов праці та відпочинку, житлові умови, соціальну забезпеченість і гарантії, правопорядок і права особистості, природно-кліматичні умови, показники екологічної стійкості, наявність вільного часу та можливості його ефективного використання, а також суб'єктивні відчуття спокою, комфорту і стабільності. Визначення від різних авторів додають глибини цьому поняттю. Наприклад, за В. Узуновим, "якість життя" представляє собою якісну характеристику ієрархії значимих компонентів людського життя, а за Л. В. Ноздріною воно об'єднує соціально-економічні параметри та враховує збереження природи в умовах економічного розвитку. Також, за В. В. Дробишевою, це інтегральна якісна характеристика, яка висвітлює не лише життєдіяльність та матеріальне забезпечення, але й життєздатність суспільства як цілісного соціального організму, враховуючи соціальні якості.

На основі поданих визначень можна зробити висновок, що взаємозв'язок між якістю життя та розвитком людини є невід'ємним. Концепція людського розвитку стала визначальною в суспільному прогресі на початку ХХІ століття. Інтелектуальну основу цієї концепції складають теорії людського капіталу, представлені Махбуб уль-Хаком та Амартією Сеном, які внесли новаторські підходи, спрямовані на розвиток людського потенціалу. Запровадження Програмою розвитку ООН у 1990 році глобального Індексу Людського Розвитку (ІЛР) стало класичним агрегованим показником якості життя населення у розрізі країн. Звіт з людського розвитку, базуючись на ідеї, що економічне зростання є лише "необхідною, але недостатньою" умовою викорінення бідності, пропонує більш широкий підхід до розвитку. За класичним визначенням, наведеним у першому Звіті з людського розвитку 1990 року, мета розвитку полягає у "розширенні вибору для людей", включаючи доступ до знань, здоров'я, безпечної праці та інші аспекти. Концепція людського розвитку, яка ставить людей в центр, розглядає різні аспекти життя, враховуючи соціальні, економічні та екологічні фактори.

Ідеї людського розвитку отримали широке поширення, їх привабливість визнана впливовою. Звіти з людського розвитку, підготовлені щорічною Програмою розвитку ООН, надають детальні статистичні дані та показники щодо різних аспектів людського розвитку в країнах світу. Оновлене визначення концепції людського розвитку в Звіті за 2010 рік підкреслює "розширення можливостей і свобод людей" та створення умов для довгого, здорового і продуктивного життя. Люди розглядаються як ключовий фактор розвитку, вносячи активний внесок у формування справедливого та сталого розвитку планети[6].

Індекс людського розвитку (ІЛР) виступає як універсальний маркер якості життя. Визначення якості життя як рівня розвитку і рівня задоволення усіма потребами та інтересами людей дозволяє розглядати це поняття як результат та функцію соціального суб'єкта, що визначається реалізованим потенціалом людини в існуючих умовах. Фахівці ООН, які стоять за

концепцією та розрахунком ІЛР, чітко стверджують, що цей індекс служить вказівником якості життя населення. Цю точку зору загалом підтримують практично всі дослідники, що зосереджуються на аспектах якості життя. ІЛР побудований на базовому наборі показників, кожен з яких призначений кількісно представити один з основних напрямків розвитку людини чи аспектів розширення її вибору. Індекс людського розвитку є агрегованим показником розвитку людського потенціалу, включаючи фізичний стан, довговічність (індекс тривалості життя), духовний та інтелектуальний розвиток (індекс освіти) і матеріальне забезпечення (індекс ВВП). Кожен з цих трьох компонентів відображає результат взаємодії різноманітних показників соціально-економічного розвитку.

Індекс валового внутрішнього продукту (ВВП) вказує на економічну результативність діяльності людей, індекс тривалості життя відображає стан фізичного, соціального і психічного здоров'я населення, а індекс освіти розкриває соціокультурний і професійний потенціал населення. Загальний ІЛР обчислюється як середнє арифметичне всіх цих трьох індексів. Методика розрахунку ІЛР повністю відображає оцінку якості життя населення та дозволяє проводити міжнародні порівняння та аналітично-моніторингові дослідження. Індекс очікуваної тривалості життя при народженні визначається як кількість років, які в середньому могла б прожити людина з певного покоління за умови незмінного рівня смертності. Для розрахунку індексу очікуваної тривалості життя (Іотж) використовується умовна найменша величина тривалості життя (25 років) та найбільша (85 років). Величина Іотж країни (регіону) визначається як відношення різниці тривалості життя в конкретному регіоні (з відрахуванням 25 років) до різниці між максимальним і мінімальним віком. Валовий внутрішній продукт (ВВП) є завершальним показником системи національних рахунків, визначаючи вартість товарів і послуг, виготовлених в країні для споживання, нагромадження та експорту.

1.3 Теоретико-методологічні основи дослідження благополуччя населення

Добробут є складним соціальним явищем, яке науковці досліджують у різних вимірах. Він відображає існуючу соціальну реальність, що визначає суб'єктивний стан кожної особи, групи або широкого населення взагалі. Зараз це питання набуло особливої актуальності через стрімкі соціальні зміни та зростання нестабільності у сучасному світі, де незбалансований розвиток, зростання нерівності та серйозні екологічні загрози є ключовими факторами. У цьому контексті концепція добробуту тісно пов'язана з ідеєю сталого розвитку, спрямованого на знаходження рішень, які гарантують рівні можливості для життя теперішнім та майбутнім поколінням.

Вивчення категорії "добробут" як неот'ємної частини процесу забезпечення сталого суспільного розвитку та покращення якості життя населення передбачає визначення основних теоретично-методологічних підходів до розуміння економічної сутності цього поняття. Еволюція наукових підходів до цієї категорії свідчить про зростання значущості матеріального рівня життя, стану здоров'я населення, рівня освіти, особистої активності, соціальних зв'язків, навколишнього середовища та рівня безпеки у забезпеченні сталого розвитку суспільства.

У світлі таких глобальних викликів, як забруднення довкілля, неефективне використання природних ресурсів та порушення прав людини, дослідники підтримують ідею, що зростання ВВП та рівня життя не вичерпні характеристики для оцінки добробуту суспільства. Сучасні методологічні підходи базуються на комбінуванні оцінок як матеріальних, так і нематеріальних аспектів людського життя.

Лауреати Нобелівської премії, Джозеф Стігліц (Joseph Stiglitz), Амартія Сен (Amartya Sen), та Жан-Поль Фітуссі (Jean-Paul Fitoussi), у ході розробки доповіді Комісії з питань вимірювання економічного та соціального прогресу 2009 року, аргументували потребу зміни у фокусі від вимірювання

економічного виробництва на вимір благополуччя людей (з орієнтацією на сталість) із врахуванням динамічних змін у глобалізованому світі, економіці та суспільстві [10]. Аналіз існуючих наукових підходів до розгляду поняття "благополуччя" підтверджує значний розмаїття інтерпретацій. Зокрема, К. Грехем (Carlo Graham) і К. Петтіно (Sam Pettinato) визначають благополуччя як динамічний стан, в якому особи можуть розвивати свій потенціал, працювати продуктивно та творчо, встановлювати позитивні відносини та вносити вагомий внесок у розвиток суспільства [11].

Тим часом, складність дослідження поняття "благополуччя" може бути досягнута шляхом поєднання об'єктивного та суб'єктивного підходів до оцінювання цього поняття. Серед західних вчених можна виділити наукові праці Р. Вінховена (Ruut Veenhoven) [12], Е. Дінера (Ed. Diener) [13], Р. Інглхарта (Ronald Franklin Inglehart), які розглядали взаємозв'язок об'єктивних та суб'єктивних підходів. Суб'єктивне благополуччя представляє собою складне явище, яке вивчають в основному соціальні психологи. За визначенням Е. Діннера (Diener) та Д. Оші (Oshi) [14], суб'єктивне благополуччя характеризується як "особиста когнітивна та емоційна оцінка життя". Когнітивний аспект включає оцінку ступеня задоволення життям в цілому або окремими його аспектами (роботою, відносинами, здоров'ям і т. д.). Емоційний аспект включає емоційну оцінку, взаємозв'язок позитивних та негативних афектів/переживань. М. Аргайп розглядає суб'єктивне благополуччя як щастя – "почуття задоволеності життям в цілому, загальна рефлексивна оцінка свого минулого і теперішнього; частота та тривалість позитивних емоцій" [15].

Загалом, поняття "благополуччя" є комплексною єдністю об'єктивних та суб'єктивних характеристик і може бути оцінене як на основі об'єктивних показників, так і за допомогою суб'єктивних оцінок (subjective well-being, SWB). Важливо відзначити, що об'єктивні та суб'єктивні оцінки часто не збігаються і іноді можуть демонструвати абсолютно протилежні результати.

При узагальненні численних визначень терміну "благополуччя" можна виділити кілька аспектів його застосування. Одним з найбільш поширених підходів є використання терміну "якість життя" як інтегральної характеристики життя людей, що висвітлює їхнє самопочуття, умови життєдіяльності та життєздатність суспільства.

Сучасні європейські дослідники розглядають поняття "якість життя" (у соціальному розумінні) як складову більш широкого поняття - "соціальна якість" (social quality), яке практично не використовується у вітчизняній науковій літературі. Термін "соціальна якість" був узятий на озброєння ЄС як ключовий для визначення соціальної політики, що проводиться в цьому регіоні [16]. Концепція соціальної якості призначалася для забезпечення балансу між економічною та соціальною політикою, а також перегляду цілей та основ соціальної політики. За кордоном дослідники розглядають соціальну якість як стан, коли у кожного члена суспільства є можливість брати участь у соціальному та економічному житті, що дозволяє забезпечити свій добробут та розширити свої можливості. Основні фактори соціальної якості включають обумовлені аспекти, такі як соціально-економічна безпека, соціальна згуртованість, соціальна інтеграція, розширення прав та можливостей; конституційні аспекти, такі як особиста безпека, соціальне визнання, соціальна чуйність, особистісний потенціал; та нормативні аспекти, такі як соціальна справедливість, солідарність, рівність, людська гідність. Таким чином, поняття соціальної якості в основному визначається в сфері людських та суспільних відносин і використовує відповідні терміни.

Дотичні до понять "благополуччя" та "якість життя" є також такі терміни, як "рівень життя", "спосіб життя" та "стиль життя". Категорія "рівень життя" за сутністю є схожою на категорію "якість життя", але вона є більш вузькою. Вона відноситься до матеріального благополуччя людей, комфорту та матеріальних цінностей. Оцінюючи рівень життя, враховують фактори, такі як доходи, споживання товарів та послуг, зайнятість, рівень бідності, умови

проживання, розвиток інфраструктури, ВВП та параметри вартості життя. Також враховують показники витрат.

Отже, при розрахунку рівня життя використовуються показники, які легко вимірюються, такі як ВВП, ціни, доходи, витрати тощо. Тобто категорія "рівень життя" зосереджує увагу на кількісних показниках та матеріальному забезпеченні життя ресурсами та благами.

Проте підвищення споживання не автоматично призводить до вирішення багатьох проблем суспільства, таких як нерівність, дискримінація, хвороби, злочинність, наслідки техногенних катастроф та забруднення довкілля і т. д. Усвідомлення важливості таких загроз, як забруднення довкілля, нераціональне використання природних ресурсів, порушення прав людини, спонукало вчених до використання для оцінювання рівня благополуччя населення, поряд з традиційними об'єктивними (кількісними) показниками (ВВП, рівень життя), суб'єктивних оцінок.

При цьому важливою методологічною проблемою вимірювання благополуччя є врахування сталості (життєздатності) результатів, тобто здатності підтримувати досягнуту якість життя у майбутньому. Потреба в розробці відповідного інструментарію пов'язана із поширенням концепції сталого розвитку.

Багатовимірність понять "благополуччя" та "якість життя" вимагає розроблення методичних підходів до оцінювання благополуччя населення, які передбачають поєднання оцінок як матеріальної складової, так і нематеріальних сфер людського життя на основі різноманітних показників. Ініціатива вимірювання суспільного прогресу виникла на Всесвітньому статистичному форумі, який відбувся в Стамбулі у червні 2007 року. Підписана представниками Європейської комісії, Світового банку, ОЕСР та ООН, Стамбульська декларація передбачала відповіді на ключові питання[17]:

- Що вимірювати? (визначення об'єкта вимірювання, цілей досягнення);

- Як вимірювати? (визначення методологічних проблем оцінювання прогресу в таких сферах, як безпека, права людини, участь у суспільному житті та інші; критерії оцінювання; рівні вимірювання);

- Для чого вимірювати? (визначення ієрархії цілей оцінювання).

Оцінка благополуччя та якості життя населення може стати важливим інструментом соціально-економічної політики країни, оскільки визначатиме орієнтири соціально-економічної політики, аналіз поточного рівня соціально-економічного розвитку країни, оцінку рівня бідності, визначення місця країни у загальносвітовому прогресі та проведення міжрегіональних порівнянь рівня та якості життя населення [18].

З урахуванням вказаних підходів міжнародні експерти розробили різні методологічні підходи до оцінювання якості (благополуччя) та рівня життя населення. Один із найвідоміших інтегральних оцінювачів благополуччя - Індекс людського розвитку (ІЛР), створений групою економістів під керівництвом Махбуба Уль-Хака в 1990 році. Його переваги включають простоту розрахунку та використання об'єктивних показників з офіційних джерел, уникаючи суб'єктивних оцінок експертів. Таким чином, ІЛР вважається відносно об'єктивним та піддається верифікації. Індекс враховує три основні компоненти: обсяг ВВП на душу населення, очікувану тривалість життя та рівень освіти. ООН щорічно проводить оцінку якості життя населення у 189 країнах світу та визначає їхнє місце в рейтингу за цими показниками.

Україна також має значний досвід розрахунку ІЛР на регіональному рівні - Індекс регіонального розвитку (ІРЛР). Перший варіант методики був розроблений на початку 2000-х років, а в 2012 році було прийнято оновлену версію [19]. ІРЛР враховує більш широкий спектр показників, поділених на шість аспектів: добробут, освіта, гідна праця, комфортне проживання, соціальне середовище та відтворення населення.

Індекс Якості Життя (The Quality of Life Index) представляє собою комбінований показник, який визначає досягнення країн у забезпеченні своїм

громадянам комфортного та щасливого існування. Його обчислення розпочалося у 2005 році за методикою британського дослідницького центру (The Economist Intelligence Unit), аналітичного відділу британського журналу "Economist". Методика передбачає розрахунок відповідного індексу для 111 країн світу, використовуючи регресійну модель, що ґрунтується на комбінації статистичних даних та соціологічних опитувань [20].

Поміж суб'єктивними оцінками якості життя, зібраними в результаті опитувань респондентів різного віку, які ранжували свій рівень задоволення різними аспектами життя за 5-бальною шкалою, ця методологія враховує також об'єктивні детермінанти. Значна увага приділяється розрахункам ВВП на душу населення за паритетами купівельної спроможності.

Індекс Якості Життя за методологією Economist Intelligence Unit включає ряд показників, оцінюючи такі аспекти життя, як: здоров'я, сімейне життя, суспільне життя, матеріальне благополуччя, політична стабільність та безпека, клімат і географія, рівень зайнятості, політичні та громадянські свободи, гендерна рівність. Кожній країні, що вивчається, призначається оцінка від 1 до 10 за кожною групою показників. Чим вище бали, тим вище оцінюється країна за конкретним критерієм. Для підсумкового індексу показники сумуються з відповідною шкалою зважування, яка визначається дослідницькою групою після консультацій з експертами.

Міжнародний Індекс Щастя (Happy Planet Index, HPI), вперше представлений Фондом нової економіки (New Economics Foundation) у 2006 році [20], створений для непрямого визначення реального благополуччя націй, вражає як добробут людей, так і стан навколишнього середовища. Зазвичай для порівняння рівня життя використовують ВВП та ІЛР, але ці показники недостатні для повноцінної оцінки реального благополуччя, оскільки для більшості людей головною метою є не лише матеріальне збагачення, але й досягнення щастя та здоров'я.

Цей комплексний індекс включає чотири складові, три з яких є об'єктивними: очікувана тривалість життя, соціальна рівність та екологічний

слід, і одна суб'єктивна - ступінь задоволеності своїм життям. Важливо зауважити, що суб'єктивна складова НРІ не визначається як показник індивідуального щастя для мешканців країни. Фактично, вона відображає ступінь успішності країн у досягненні високого рівня благополуччя при відповідальному використанні природних ресурсів. Іншими словами, це "щастя" у контексті всієї планети, яке можна досягти шляхом ефективного використання екологічних ресурсів при здійсненні людської діяльності в межах відновлювальних можливостей біосфери.

За методологією Legatum Institute, що входить до міжнародної інвестиційної групи Legatum (визнаної британською дослідницькою організацією), розраховується Індекс Добробуту (Legatum Prosperity Index) для 110 країн світу. Індекс базується на економетричному аналізі 89 показників, які відображають вплив різних чинників на добробут та дохід. Ці показники групуються за такими критеріальними ознаками: 1) Інклюзивність суспільства; 2) Відкритість економіки; 3) Розширення прав людини. Вагомість впливу кожного показника визначається за допомогою регресійного аналізу або експертних оцінок, що дозволяє побудувати індекси нижчих рівнів за основними напрямками (залежно від належності до вищих груп).

До першої категорії (Інклюзивність суспільства) входять такі напрями: безпека та захист; особиста свобода; управління; соціальний капітал. До другої групи (Відкритість економіки) відносяться такі напрями: інвестиційне середовище; умови діяльності підприємств; ринковий доступ та інфраструктура; економічна якість. У третю категорію (Розширення прав людини) включають такі напрями: умови проживання; здоров'я; освіта; навколишнє природне середовище [21].

Поміж національних ініціатив щодо вимірювання та оцінювання якості життя виокремлюється Канадський Індекс благополуччя (Canadian Index of Wellbeing), розроблений експертами факультету прикладних наук про здоров'я Університету Ватерлоо [22]. Головною метою розрахунку Індексу є поліпшення системи збору та оброблення даних для соціальних, економічних

та екологічних змінних, відстеження їх динаміки, поглиблення статистичних знань громадян та підвищення рівня володіння статистичною інформацією державними посадовцями. Індекс обчислюється на основі 64 показників у восьми секціях: громадське життя; демократична участь; освіта; довкілля; здоров'я; дозвілля і культура; рівень життя; використання часу.

У секції громадського життя аналізується 23 показники, проте Індекс враховує 11 з них, які охоплюють такі аспекти: участь у громадській діяльності, волонтерство, кількість близьких родичів, благодійність, злочини проти власності, злочини проти життя і здоров'я, можливість самотніх прогулянок після заходу темряви, довіра, досвід дискримінації, турбота про інших, належність до спільноти.

У розділі щодо демократичної участі аналізується 74 актуальних показників, проте до складу Індексу включено лише 8:

- Відсоток участі у федеральних виборах;
- Відсоток тих, хто не проявляє інтересу до політики;
- Відсоток тих, хто вважає голосування на федеральних виборах громадянським обов'язком;
- Відсоток тих, хто абсолютно або достатньо задоволений тим, як працює демократія в Канаді;
- Відсоток тих, хто висловлює високу або достатню довіру до федерального Парламенту;
- Співвідношення зареєстрованих виборців і тих, хто має право голосу;
- Частка жінок у Парламенті;
- Чиста зовнішня допомога у відсотках від валового національного доходу.

Перші три складові відображають індивідуальний рівень демократичної участі, в той час як наступні чотири характеризують ефективність та якісні параметри діяльності влади. Відношення чистої зовнішньої допомоги до

валового національного доходу відображає глобальні аспекти демократичних процесів у країні.

Компонента освіти Індексу оцінює рівень освіченості та кваліфікації населення, включаючи здатність дітей і дорослих функціонувати в різних соціальних контекстах. Вона враховує такі аспекти: дошкільна освіта і догляд; розвиток охорони здоров'я в дошкільних закладах; наявність педагогічних кадрів у державних школах з урахуванням кількості учнів; соціальні та емоційні навички в шкільному віці; основні знання та навички молоді; рівність в освіті; відсоток осіб з завершеною шкільною освітою; вища освіта.

Компонента екології визначає стан і тенденції в галузі навколишнього середовища Канади, оцінюючи запаси і потоки "екологічних" товарів і послуг. Секція включає п'ять груп показників, які охоплюють якість повітря; виробництво енергії; якість питної води; споживання невідновних ресурсів, включаючи енергоносії і метали, та оцінку рівня утилізації відходів; споживання біотичних ресурсів (територіальних та акваторіальних).

Компонента здоров'я враховує фізичний, психічний і соціально-психологічний стан населення, оцінюючи різні детермінанти. Восьмох груп індикаторів включено, щоб охарактеризувати: суб'єктивну самооцінку стану здоров'я; тривалість життя і смертність (очікувана тривалість життя при народженні; коефіцієнт дитячої смертності; смертність внаслідок випадкових травм); фізичний стан здоров'я (поширеність діабету; поширеність ожиріння; низька вага при народженні; поширеність астми); очікувану тривалість життя, скориговану на стан здоров'я; параметри способу життя і поведінки (куріння; фізична активність); стан психічного здоров'я (ймовірний ризик розвитку депресії; самооцінка психічного здоров'я); параметри системи охорони здоров'я (задоволеність пацієнтів рівнем надання медичних послуг; частка населення, що регулярно користується послугами сімейного лікаря); ризик захворювання, відвідуючи громадські місця (рівень імунізації проти грипу).

Компонента дозвілля і культури включає чотири аспекти: відпочинок, мистецтво і культурна діяльність; суб'єктивне сприйняття дозвілля і культури,

включаючи мотиви та потреби; дозвілля та культура як цінність і її відображення у свідомості осіб; можливості, що надаються для проведення якісного дозвілля та розвитку культури. Показники у компоненті дозвілля і культури включають: відсоток часу, присвячений напередодні дозвіллю; відсоток часу, присвячений напередодні мистецтву та культурній діяльності; середня кількість годин у минулому році, присвячених волонтерській участі в організаціях культури і дозвілля; фізична активність тривалістю більше 15 хвилин протягом місяця; відвідуваність розважальних та культурних заходів в минулому році; відвідуваність національних парків та історичних пам'яток; середня кількість ночівель поза домом протягом відпустки в минулому році; витрати минулого року за всіма аспектами культури і відпочинку у відсотках до загального обсягу витрат домогосподарств.

Розділ щодо рівня життя аналізує розподіл доходів та багатства у суспільстві, зосереджуючись на поширенні бідності, рівномірності доходів, економічній стійкості, включаючи безпеку робочих місць, доступ до продуктів харчування, якість житла та рівень соціального захисту. Індикатори рівня життя включають такі аспекти: відношення верхнього та нижнього квінтиля домогосподарств за доходами після оподаткування; медіанний дохід сім'ї після сплати податків; частка осіб з низьким доходом; індекс економічної безпеки (визначений Центром життєвих стандартів); частка тривалобезробітних осіб; відсоток зайнятої робочої сили; індекс якості зайнятості (розраховується Канадським Імперським Комерційним Банком); індекс доступності житла (розраховується Королівським Банком Канади).

Розділ використання часу розглядає стратегії використання часу, фактори, які впливають на вибір конкретних способів його використання, та вплив цих рішень на благополуччя особистості. В даному розділі показники поділяються за соціально-віковими групами. Для працездатних осіб розраховуються такі показники, як частка нестандартних робочих годин (нічних тощо), тривалість робочого часу, робочий стрес, викликаний часовим чинником, та час, витрачений на догляд за літніми людьми. У разі пенсіонерів

- це час активного відпочинку та волонтерська діяльність. Щодо дітей та підлітків, враховуються такі аспекти, як час, проведений перед телевізором чи за комп'ютером, участь в організованих позакласних заходах, час, проведений разом з батьками, та час, витрачений на спільний прийом їжі вдома.

Висновки до розділу 1

На основі проведених наукових досліджень впливу факторів на рівень життя населення та зменшення розмірів бідності можна зробити наступні висновки. Використання системи показників якості життя для моніторингу суспільного прогресу має численні переваги. Зокрема, це надає можливість аналізу динаміки змін протягом конкретних періодів, що дозволяє відстежувати напрямок розвитку суспільства. Важливо також забезпечити відкритий громадський моніторинг виконання програмних зобов'язань політичних партій та проведення об'єктивної «консенсусної оцінки» якості життя населення на науково-обґрунтованій основі як з боку владних, так і опозиційних інститутів вітчизняної політичної системи.

На сучасному етапі розвитку України необхідно активно розробляти та впроваджувати комплекс реформ, враховуючи їх прогнозований вплив на якість життя населення та користуючись науково-обґрунтованими нормами та критеріями. Система показників якості життя повинна бути використана як на етапі програмування розвитку, так і для оцінки суспільного прогресу. Успішне вимірювання якості життя визначатиме спрямованість і темпи подальших змін в країні, і в кінцевому рахунку, політична та економічна стабільність суспільства залежатиме від відчутних покращень саме у якості життя кожної людини.

Соціально орієнтована держава повинна акцентувати увагу на підвищенні добробуту населення, наближенні до європейських стандартів ключових показників рівня життя та боротьбі з бідністю. Враховуючи досвід розвинених країн у цих питаннях, соціальна політика України має впроваджувати соціальні програми, спрямовані на підтримку підвищення доходів, рівня життя та забезпечення зайнятості.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ОСНОВІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ І НОРМ

2.1 Сукупність економічних та соціальних умов та факторів, що впливають на якість життя населення.

Розробка стратегій підвищення якості життя населення вимагає врахування різноманітних чинників, які впливають на неї на всіх рівнях управління. Аналіз та вивчення цих факторів дозволять глибше розуміти природу якості життя, визначати основні завдання та розробляти ефективні заходи для її підвищення. Для цього необхідно комплексно вивчити резерви стабілізації та підвищення якості життя населення, зосереджуючись на визначенні ключових та відносно незалежних функціональних характеристик або базових параметрів-факторів.

Ми визначаємо "фактор" як обставину, яка має суттєвий, визначальний вплив на формування і стан складових якості життя населення. Методологічною основою аналізу і класифікації чинників впливу на якість життя громадян виступає системний аналіз, який розглядає її як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, об'єднаних загальною метою, розкриває її властивості та внутрішні та зовнішні зв'язки. Оскільки якість життя населення залежить від багатьох факторів, чим повніше буде розуміння цих впливів, тим точніше визначатимуться шляхи, методи та інструменти для її стабілізації і зростання в майбутньому.

Неоспоримою є твердження, що якість життя населення України визначається рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, таких як економічні, соціальні, демографічні, екологічні, географічні, політичні та моральні. Серед об'єктивних факторів можна визначити споживання продуктів харчування, умови проживання, рівень зайнятості, розвиток сфери

послуг, освіти, соціального забезпечення тощо, в той час як серед суб'єктивних - задоволення від роботи і життя, соціальний статус, фінансове становище сім'ї тощо. До якісних характеристик життя входять показники, які відображають геодемографічну ситуацію, рівень захворюваності, рівень освіти, культури, зайнятість та інші.

У певному відношенні це можна пояснити соціальними впливами, унікальним характером праці, значним рівнем травматизму та шкідливими звичками, такими як алкоголізм та куріння.

В економічній літературі вже проводились спроби аналізу та класифікації факторів, які впливають на якість життя населення, її формування та зміну. Варто відзначити, що зазвичай наводиться класифікація чинників впливу на якість життя за загальними ознаками. Такий підхід дозволяє групувати фактори з урахуванням природи їх виникнення та встановлювати можливий вплив на стан та зміну якості життя:

1. Економічні фактори, які враховують тенденції економічного розвитку системи.
2. Соціальні фактори, що відображають вплив соціальних аспектів життя людини; визначають стабільність ринкової економіки та залежать від вирішення соціальних питань на рівні держави, регіону та окремої території.
3. Правові фактори, основою яких є нормативно-правова база регулювання якості життя населення.
4. Демографічні фактори, що визначають особливості формування якості життя для різних категорій та груп населення.

На підвищення якості життя суттєвий вплив мають різні аспекти, такі як зменшення рівня безробіття, збільшення реальних доходів населення, поліпшення доступності соціальних послуг, зниження рівня злочинності та удосконалення стану навколишнього середовища.

Горелов Н.А. висвітлює, що якість життя населення слід розглядати як систему, що функціонує в конкретному соціально-економічному середовищі

та взаємодіє з іншими системами. Саме тому вченим розроблено класифікацію факторів, які впливають на якість життя населення регіону, з використанням системного підходу. У цій класифікації всі фактори розділено на внутрішні та зовнішні, що впливають на рівень та якість життя населення регіону. До зовнішніх факторів належать:

- економіко-географічне положення;
- природнокліматичні умови;
- природно-ресурсний потенціал;
- демографічний потенціал і структура населення;
- структура і спеціалізація господарства;
- фінансове забезпечення;
- тип (рівень) соціально-економічного розвитку системи. До внутрішніх факторів включено:
 - доходи населення;
 - споживання і видатки населення;
 - грошові заощадження;
 - майно і житло;
 - співвідношення рівня доходів і вартості життя;
 - соціальна диференціація населення;
 - малозабезпечені верстви населення;
 - характеристика стану галузей соціальної сфери.

Оптимізація якості життя визначена різноманіттям факторів, які традиційно враховуються в економічній та гуманітарній літературі, так і тими, що знову виникають в умовах ринкових відносин. Всеобсяжність факторів, які визначають якість інтенсифікації життя, має складну та змінювану структуру. З урахуванням певного ступеня умовності, вчені виділяють три основні групи економічних факторів, що впливають на якість життя, розглядаючи її як соціально-економічний процес:

- 1) загальноекономічні;

- 2) організаційно-економічні фактори;
- 3) соціально-економічні фактори, які є визначальними для певної економічної структури [23].

До групи соціально-економічних факторів, що визначають якість життя, включаються наступні аспекти:

1. Поліпшення організаційних форм господарювання відповідно до нового цивільного кодексу та правових актів, спрямованих на реформування соціальної інфраструктури суспільства.
2. Вдосконалення організації праці суб'єктами господарювання у всіх формах власності.
3. Розвиток маркетингової діяльності.
4. Активне використання кредитних відносин у соціальній сфері, зокрема розширення споживчого кредитування.

Хоча цей відбір факторів важливий, варто врахувати, що він лише частково враховує об'єктивний аспект якості життя. Для створення повної картини слід також врахувати фактори, що впливають на суб'єктивну оцінку цього явища.

Класифікація факторів, що визначають якість життя населення, може проводитися за іншими ознаками:

1. За характером впливу на якість життя населення - фактори опосередкованого та безпосереднього впливу.
2. За сферою дії - фактори, що впливають на якість життя населення в цілому, та фактори, які впливають на окремі його аспекти.
3. За участю у формуванні і зміні якості життя - на глобальні, що діють на рівні держави, та фактори на рівні сім'ї.

Отже, на формування якості життя населення впливає різноманітність факторів. Їх класифікація дозволяє глибше дослідити та оцінити комплексний вплив на формування якості життя. Аналіз існуючих класифікацій факторів свідчить про їх складність і вказує на позитивні та негативні аспекти. Серед

позитивних моментів - врахування факторів впливу зовнішнього середовища та характеристик населення.

Аналіз існуючих класифікацій факторів впливу на якість життя населення свідчить про їхню складність та наявність як позитивних, так і негативних аспектів. Серед позитивних моментів варто виділити розподіл чинників на фактори впливу зовнішнього середовища (об'єктивного характеру) та фактори - характеристики населення (суб'єктивного характеру). З іншого боку, серед негативних аспектів можна відзначити те, що показники якості життя іноді розглядаються як визначальні фактори в одних випадках і як показники, на які впливає багато різних чинників, в інших.

При розгляді факторів, що впливають на якість життя населення, не враховують територіальні та регіональні аспекти, які визначають особливості формування та зміни якості життя на різних етапах соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. У той же час, застосування такої класифікації факторів може допомогти визначити характеристики формування якості життя населення окремих регіонів, оцінити суб'єктивне сприйняття умов життя та обґрунтувати пропозиції щодо принципів, завдань і заходів концепції підвищення якості життя населення в конкретному регіоні.

Щоб врахувати сутність досліджуваної категорії та її системний характер, необхідно розробити класифікацію факторів, яка б була більш повною. Така класифікація повинна враховувати змінюваність категорії "якість життя" з часом, у зв'язку із змінами матеріальних та духовних потреб населення регіону та можливостями їх задоволення. Незважаючи на складність завдання, ми спробуємо створити власну класифікацію факторів формування якості життя населення, враховуючи існуючі класифікації та акцентуючи увагу на можливостях населення. Під час класифікації факторів слід розглядати їх взаємозалежність і взаємозв'язок для отримання цілісного уявлення про стан якості життя населення та ймовірні зміни цього стану. Задача полягає у виділенні найбільш характерних груп факторів і визначенні їх впливу на якість життя громадян на різних рівнях.

2.2 Розробка засад сучасної соціальної політики на основі соціальних стандартів

Значна роль у підвищенні рівня життя населення належить державним соціальним стандартам, нормативам та гарантіям. В Україні діє система соціальних стандартів, нормативів та гарантій, але існують невирішені проблеми. Ця система ще не сформувалася як ефективний інструмент державної політики, що відповідає вимогам соціальної стандартизації. Багато соціальних гарантій не відповідають конституційним нормам, а основні соціальні гарантії, за винятком мінімальної пенсії, не забезпечують прожитковий мінімум.

Повільний процес впровадження системи соціальних стандартів і нормативів, а також відсутність більшої частини затверджених нормативів, гальмують досягнення їхнього основного призначення. Особливо це стосується визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо задоволення потреб людини в матеріальних благах і послугах, а також визначення розмірів мінімально необхідних видатків при формуванні бюджетів.

Деякі соціальні нормативи і гарантії розробляються без наукового обґрунтування, не передбачають ефективних механізмів реалізації та не визначають джерел фінансування. Розвиток системи соціальних стандартів і нормативів повинен бути комплексним і пов'язаним з розробкою вимог до обсягів та якості послуг у всіх сферах застосування, що забезпечить захист інтересів громадян та покращення економічних показників.

Для ефективного функціонування системи соціальної стандартизації, необхідно розробити принципи управління цією системою та встановити порядок моніторингу застосування державних соціальних стандартів, нормативів і гарантій, а також їх фінансове забезпечення. З огляду на різницю у вартості життя по регіонах, основні соціальні гарантії повинні забезпечувати рівні можливості для споживання та визначатися залежно від регіонального

прожиткового мінімуму. Застосування регіонального прожиткового мінімуму сприятиме наближенню основних державних соціальних гарантій до прожиткового мінімуму, підвищенню доходів населення та створенню єдиного підходу до формування місцевих бюджетів.

В сучасному використанні прожиткового мінімуму як державного соціального стандарту та в соціально-економічних дослідженнях існують суттєві труднощі, основною серед яких є неповна методика розрахунку, неспроможна відповідати поточним вимогам. Ця методика виявляє значні недоліки з декількох причин:

1. Якщо прожитковий мінімум призначений виступати абсолютною межею бідності, то деталізація списку непродовольчих товарів та послуг значно перекручує реальну картину мінімального споживчого набору. Особливо це стосується цін на товари, оскільки ціни на ринку споживчих товарів можуть значно відрізнятись, а середні (або середньозважені) ціни не відображають реальні витрати менш забезпечених верств населення.
2. Якщо прожитковий мінімум служить індикатором середніх суспільних стандартів, то перелік товарів та послуг повинен регулярно оновлюватися відповідно до змін споживчої поведінки. Поточні набори товарів та послуг у прожитковому мінімумі застарілі та не відповідають ніколи або не можуть відображати реальні потреби суспільства. Навіть для функції абсолютного соціального стандарту (межа бідності) склади непродовольчих товарів та послуг включають елементи, які не відображають реальних споживчих потреб. Це особливо стає відчутним при аналізі наборів для дітей різних вікових груп.

Для вирішення цих проблем можливе використання двох підходів залежно від функції прожиткового мінімуму. Для вимірювання абсолютної бідності можна використовувати метод США, де вартість непродовольчої складової оцінюється у відсотках від вартості продуктового набору (в Україні це може становити 50% від загальної вартості прожиткового мінімуму).

Якщо прожитковий мінімум має відображати сучасні життєві стандарти, необхідно кардинально переглянути склад непродовольчих товарів та послуг для різних груп населення з урахуванням їхніх поточних потреб. Склад непродовольчих наборів має регулярно коригуватися на основі спеціальних досліджень.

В Україні можна здивуватися науковому підґрунтю соціальних стандартів, подивившись на досвід деяких розвинених країн світу, наприклад, США. Вони впроваджують так звані стандарти економічної самозабезпеченості (СЕС), які визначають суму доходу, необхідну для задоволення основних потреб людини без урахування будь-яких державних субсидій чи приватних допомог. Ці СЕС обчислюються для різних типів сімей, враховуючи звичайні ринкові умови та без врахування будь-якої форми допомоги чи субсидій.

Відмінність СЕС від межі бідності полягає в тому, що вони визначають адекватність рівня доходу за абсолютним критерієм. Вони розраховуються та визначають рівень недостатнього споживання інакше, ніж межа бідності. Межа бідності в США розраховується щорічно Бюро перепису населення на основі різних сімейних типів та кількості дітей, і вона передбачає, що третина бюджету сім'ї має йти на харчування.

Стандарт економічної самозабезпеченості застосовується до сімей, де всі дорослі члени працюють повний робочий день. Відзначимо, що в цей стандарт включаються витрати, пов'язані з роботою, такі як транспортні витрати та податки. Для сімей з дітьми також розглядаються витрати на догляд за дитиною. Стандарт економічної самозабезпеченості (СЕС) обчислюється за іншим принципом - з урахуванням витрат на основні потреби, що включають не лише харчування, і щорічно коригується з урахуванням змін цін. Наприклад, збільшення цін на послуги може виявитися значно вищим, ніж індекс цін на продукти харчування або навпаки. СЕС враховує різний рівень витрат в залежності від віку дітей, що особливо важливо для витрат на догляд за ними. Також розміри витрат на харчування та медичне обслуговування

змінюються в залежності від віку дитини. Крім того, СЕС змінюється в залежності від географічних особливостей, що важливо в контексті житлових питань та витрат на місцевість проживання (догляд за дитиною, медичне обслуговування та транспортні послуги). У стандарті враховуються фактичні витрати на сплату податків та пільгове оподаткування, а також податкові умови, такі як розпродажі, схеми розрахунку заробітної плати (соціальне страхування), федеральний податок на доходи та податок на доходи штату, залік податку у зв'язку з доглядом за дитиною та податковий залік за податком на професійну діяльність.

СЕС має широкі можливості застосування в Україні при формуванні, реалізації та оцінці заходів державної політики. Для підтвердження цього можна привести ряд прикладів використання даного стандарту:

1. Для аналізу економічної самозабезпеченості сімей: У звітах відображається рівень життя сімей порівняно зі стандартом, надаючи детальні дані про ті сім'ї, які не відповідають стандарту. Здійснюється глибокий аналіз дієвих програм і заходів, визначаючи їх успішність та невдачі.
2. Для ефективного впровадження програм на регіональному рівні: Стандарт може служити інструментом для підвищення ефективності програм, оцінки їх результативності, визначення відповідності вимогам для включення до програми та консультативного інструменту.
3. Для демонстрації ефективності альтернатив державним програмам: Використання СЕС допомагає оцінити вплив діючих програм та показати можливі зміни в результаті реформ та стратегічних змін.
4. Як консультативний інструмент при складанні бюджету: СЕС може використовуватися для розрахунку рівня доходу, необхідного для економічної самозабезпеченості, що допомагає у визначенні соціальних витрат.
5. Інші можливості використання: Від розрахунку середньої заробітної плати до обґрунтування мінімального рівня оплати праці, від оцінки

альтернативних напрямів економічного розвитку до використання в суспільно-організаційній діяльності та інформаційній роботі.

Щодо доцільності встановлення рівня соціальної допомоги, який би забезпечував прожитковий мінімум, варто зазначити, що це політичне рішення, яке повинно бути ухвалено з урахуванням фінансових обмежень та соціальних наслідків. Підняття порогу допомоги або збереження відстані від прожиткового мінімуму потребує уважної уваги до економічних та соціальних наслідків.

Отже, законодавче закріплення рівня забезпечення прожиткового мінімуму як додаткового соціального стандарту, нижчого за прожитковий мінімум, але достатнього для задоволення фізіологічних потреб людини, є неефективним. Основний напрямок удосконалення рівня забезпечення прожиткового мінімуму як соціальної гарантії для всіх видів соціальної допомоги вимагає методичного обґрунтування для щорічного затвердження в бюджеті диференційованих порогів для різних соціально-демографічних груп населення.

З особливою відповідальністю слід підходити до визначення розміру прожиткового мінімуму, як ключового критерію для встановлення мінімальних державних соціальних гарантій. З метою повної відповідності прожиткового мінімуму сучасним стандартам життя, необхідно вдосконалити та актуалізувати переліки продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, а також вдосконалити методологію визначення їх вартості.

Ключовим етапом є розробка стандарту життя, який базується на системі споживчих бюджетів населення та включає показники, визначені на основі утвореної в суспільстві, насамперед, у його середньому класі, і розуміння достатнього рівня доходів, житла, зв'язку, транспорту, освіти та охорони здоров'я, а також параметрів особистої безпеки тощо. У випадку формування такого стандарту, доречно користуватися визнаними світовим співтовариством базовими принципами розвитку людського потенціалу.

В умовах сучасної України такий соціально-економічний стандарт гідного рівня життя може бути орієнтованим на такі критерії:

1. Бюджет домогосподарства: Частка витрат на харчування не повинна перевищувати 40% від сімейного бюджету. Члени родини повинні мати реальну можливість підвищення загального чи професійного рівня освіти. Витрати на лікування не повинні впливати на якість харчування членів родини чи на звичний спосіб життя, якщо це необхідно.
2. Майнова забезпеченість: Домогосподарства, до складу яких входять працездатні особи та/або діти, повинні мати сучасну домашню техніку та засоби комунікації. Домогосподарство з дорослими особами працездатного віку повинно мати легковий автомобіль.
3. Житлові умови: Наявність житла, яке не вимагає капітального ремонту, обладнаного сучасними комунальними вигодами (водогін, каналізація, системи опалення тощо). Кількість кімнат повинна відповідати числу членів родини.
4. Територіальна доступність: Заклади освіти, охорони здоров'я, культури, побутові та транспортні засоби повинні розташовуватися в межах територіальної або транспортної доступності відповідно до встановлених нормативів.
5. Вільний час: Робочий час, включаючи час проїзду до роботи, не повинен перевищувати 9–10 годин на добу. Після виконання домашніх обов'язків та задоволення фізіологічних потреб, членам родини повинно залишатися 2–3 години вільного часу.

Отриманий висновок вказує на неможливість обмежуватися в оцінці рівня життя населення виключно прожитковим мінімумом, особливо у контексті економічного зростання. Необхідно враховувати різноманітні верстви суспільства, такі як малозабезпечені, середні, заможні та багаті, і використовувати споживчі бюджети вищого рівня. Ці бюджети повинні враховувати рівень задоволення фізіологічних, соціальних, культурних і духовних потреб населення, а також відтворювальний рівень споживання.

Застосування таких комплексних стандартів дозволяє адекватно оцінювати рівень життя різних соціальних груп і отримувати повну картину соціальної структури суспільства разом із суперечностями та основними проблемами диференціації.

Бідність розглядається як основна перешкода для розвитку суспільства і досягнення прогресу. Незалежно від планів соціально-економічного розвитку влади та її прагнень зайняти високе місце у світовій ієрархії, вирішення проблеми бідності залишається визначальним завданням.

Україна, на жаль, входить до країн, де за останні тридцять років зменшилася середня тривалість життя. На сьогоднішній день більше чверті населення України перебуває за межами бідності, і головний державний соціальний стандарт, а саме прожитковий мінімум, не відображає реальний рівень бідності, оскільки був затверджений ще у 2000 році та не враховує повний спектр товарів і послуг.

Бідність матеріального стану суттєво впливає на можливості людей, обмежуючи їх у здатності вести повноцінне, здорове життя, розвивати свій потенціал та впевнено дивитися в майбутнє. Зазначається, що умови бідності зазвичай змушують людей зосереджуватися на виживанні.

Стосовно показників бідності, в Україні понад чверть населення вважається бідним, хоча за міжнародними стандартами цей показник не повинен перевищувати 10%. Відносний показник бідності залишається негативним з 1999 року.

Поняття бідності розглядається як недостатність економічних ресурсів для існування і отримання медичної допомоги, а також обмеження можливостей для вільної праці, навчання, відпочинку та задоволення фізіологічних, гуманітарних і соціальних потреб [24].

Зростання рівня бідності в нашій країні визначається політичними чинниками. Існують дві основні позиції, що пояснюють цей явище. За першою позицією, особистий добробут визначається виключно зусиллями і цілеспрямованістю кожної людини, а бідність розглядається як результат

безвідповідального ставлення до власної долі та можливостей. За другою позицією, бідність є наслідком зовнішніх факторів, несприятливого випадкового збігу обставин, а також відсутності систематичної державної соціально-економічної політики та недостатньої відповідальності влади.

Низькі доходи більшості людей змусили державу взяти на себе роль соціального регулятора. Надавши численні соціальні допомоги і субсидії (замість справедливої винагороди за працю), частка яких становить вже понад 40%, і не розвиваючи в повній мірі внутрішній ринок і зайнятість, влада укріпила свою роль пасивного соціального регулятора.

Проте, незважаючи на це, в Україні не проводиться багатопланова оцінка бідності, що ускладнює розуміння масштабів проблеми. Для ефективної боротьби із бідністю необхідно насамперед отримати чітке уявлення про реальний стан справ та основні причини бідності в країні. Становить суттєвий недолік той факт, що соціальна політика слабо інтегрована в загальну стратегію соціально-економічних перетворень, а діяльність держави в соціальній сфері в основному має характер "пожежного гасіння", не спрямованого на створення умов для стабільного збільшення доходів населення та підприємств.

Важливо підкреслити, що боротьбу з бідністю можна успішно вести лише на шляху розвитку громадянського суспільства з сильним середнім класом, формуванням нової моделі споживання та активізацією підприємницької діяльності, що стимулює трудову активність. Також необхідно забезпечити максимальну зайнятість, досягнення високої продуктивності праці та рівня доходів, а також подолати штучне знецінення праці.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що ключовим напрямком державної політики для підвищення рівня життя населення в Україні є формування сильного середнього класу в країні.

Дії держави, спрямовані на сприяння розвитку потужного середнього класу в Україні, повинні враховувати не тільки активну соціальну політику,

але й вплив управлінських та законодавчих рішень в економічній та соціальній сферах на розвиток цієї соціальної групи.

Середній клас виступає ключовою складовою демократичної держави та основою для економічно розвинених країн світу. Цей клас завжди був і залишається опорою для ринково-демократичних змін, є головною частиною громадянського суспільства, характеризується політичною рівністю, громадською спільністю та юридичною свободою.

Для виникнення нового стабільного, легального та некриміналізованого середнього класу необхідно мати відкрите громадянське суспільство, яке може захищати свої інтереси та сприяти розвитку етичних та законодавчих норм. Сильне громадянське суспільство є ключем до формування здорового середнього класу, здатного захищати інтереси та потенціал громадян.

Однією з проблем становлення середнього класу в Україні є його поки що виражений олігархічний характер та фаза розподілу ресурсів та соціального статусу.

Головна проблема України полягає в тому, що ринок ще не настільки розвинутий, щоб забезпечити адекватну винагороду за кваліфіковану роботу. Також проблема розвитку середнього класу включає в себе необхідність впровадження не лише принципів демократії та свободи, але й створення умов для поступового нагромадження соціальних благ.

Для того, щоб середній клас з'явився насправді, необхідно чітко визначити ті умови, які необхідні для його формування та вирішити проблеми його розвитку. Закордонний досвід підкреслює проблему створення приватного бізнесу як ключового чинника в економіці, що сприяє підвищенню добробуту та розвитку середнього класу.

У цілому, розвиток середнього класу в Україні потребує комплексного підходу, враховуючи різноманітні економічні та соціальні чинники, та системної перебудови в суспільстві для підтримки стабільного та динамічного середнього класу.

Нині проблема розвитку середнього класу привертає увагу як вчених з інших країн, так і вітчизняних експертів. Політологи, політики та соціологи визнають важливість середнього класу як ключового фактора у соціально-політичному устрої та забезпеченні політичної стабільності. Акцент робиться на пошуку шляхів збільшення чисельності та впливу цього класу в суспільстві.

Особлива увага приділяється розподілу національного багатства між верствами населення та формуванню ефективної регуляторної політики для обмеження нерівності. Це актуальна економічна проблема, яку слід вирішувати на рівні держави, досягаючи компромісу між різними соціальними групами та забезпечуючи загальносуспільний баланс.

Законодавчі органи повинні розробляти закони, які сприятимуть формуванню таких інституцій, а виконавча влада повинна гарантувати їхню ефективну реалізацію.

Успішне розв'язання завдань щодо зростання середнього класу протягом наступних десяти років може дозволити країні спрямувати усі зусилля на соціальну адаптацію менш забезпечених громадян та вирішення проблеми бідності. Збалансоване суспільство має встановити гармонію між багатими, середнім класом та бідними, щоб уникнути соціальних конфліктів та внутрішнього розколу.

На жаль, економічні та правові умови для швидкого зростання середнього класу в Україні ще не створені. Державний сектор економіки не здатен підняти виробництво, а вищий клас не готовий інвестувати у нього. Зменшення виробництва призводить до відсутності попиту на висококваліфікованих працівників, менеджерів та науковців, що є складовою середнього класу.

Зараз економічна свобода та можливість вибору сфери діяльності все більше визнаються, сприяючи змінам у суспільній свідомості. Важливо розширити систему стимулів для нагромадження власності через соціальні програми та активізувати процес нагромадження через участь працівників у прибутках підприємств.

Спостерігається різке зниження життєвого рівня більшості населення в Україні, що негативно впливає на формування середнього класу. Штучне заниження вартості робочої сили та низький рівень соціальних витрат ускладнюють розширення внутрішнього ринку та формування середнього класу, який має бути побудований на інтелектуальних, професійних та трудових цінностях.

На передньому плані виступає макроекономіка з її ключовими важелями – ефективним управлінням та цивілізованим підприємництвом. Суттєво важливо також врахувати зміни у бізнес-середовищі та сприяти їхньому ефективному спрямуванню на інтереси підприємництва, зокрема середнього класу. Це передбачає створення умов для сприятливого середовища, особливо в сфері малого та середнього підприємництва, через:

1. Збільшення інвестицій у розвиток економіки України, інноваційні складові та підприємницькі структури середнього та малого бізнесу.
2. Спрямування соціальної політики на подолання бідності, підвищення соціального захисту працюючих та мотивацію до набуття ознак середнього класу населенням.
3. Державне сприяння становленню класу власників капіталу та забезпеченню балансу економічних інтересів держави і власників капіталу, використання переваг нових форм господарювання.
4. Моніторинг становлення середнього класу з визначенням джерел його потужності.
5. Посилення пріоритетності становлення середнього класу в соціально-економічній політиці держави.
6. Забезпечення реалізації гендерної політики у сфері бізнесу та підприємництва.
7. Створення конкурентоспроможної найманої робочої сили.
8. Забезпечення доступності освітніх послуг.
9. Сприяння розвитку та самореалізації власного інтелектуального професійного потенціалу.

10. Формування соціальної політики підтримки відчуття соціальної захищеності.

На практиці важливо реалізовувати державні заходи в двох напрямках: обмеження умов втрати статусу середнього класу та сприяння його розширенню через верстви населення, що перебувають на рівні нижчому від середнього, зокрема, бідні прошарки.

Другим напрямом є сприяння набуттю вищого статусу середнім прошарком населення, яке тяжіє до верхнього середнього. Це передбачає визначення класифікаційно-стратифікаційного статусу всередині самого середнього класу.

До першочергових заходів державної політики для становлення середнього класу в Україні слід віднести збереження та подальший розвиток позитивних тенденцій економічного зростання. При наявних умовах в Україні Уряд керується структурними пріоритетами економічного зростання, які спрямовані на побудову інвестиційно-інноваційної економіки, підвищення національної конкурентоспроможності та впровадження високих технологій.

Основні орієнтири у цій сфері повинні включати: [25]

1. Забезпечення подальшого відновлення обсягу внутрішнього ринку як ефективного засобу розповсюдження ефекту економічного зростання.
2. Збереження стабільності валютно-грошової та фінансової систем, їхнього якісного впливу на економічну та соціальну динаміку.
3. Забезпечення випереджаючого розвитку людського капіталу як основного конкурентного чинника у сучасній економіці, активізація розвитку та використання інтелектуального та підприємницького потенціалу.
4. Суттєва активізація інвестиційних процесів з наданням їм переважно інноваційного спрямування.
5. Забезпечення поширення соціального ефекту економічного зростання.

До пріоритетних заходів для формування сучасного українського середнього класу відноситься випереджаюче зростання реальних грошових доходів населення, зокрема працюючої частини.

Важливий акцент у пріоритетах державної політики стосовно становлення потужного середнього класу повинен бути зроблений на ліквідації зростаючої надмірної поляризації доходів населення. Це явище негативно впливає на уявлення про середні верстви та може стати причиною соціальної напруги в суспільстві.

Вирішенню цих проблем приділяється велика увага продовженню державного курсу стратегії подолання бідності, оскільки боротьба з бідністю є ключовим аспектом для формування, розширення та стабілізації середнього класу.

Щодо реалізації цих завдань, основні заходи повинні бути спрямовані на забезпечення рівних можливостей для соціальних груп, які перебувають нижче середнього рівня в соціальній структурі. Також необхідно підвищити їхній соціальний статус, створюючи повноцінний стабільний та економічно потужний середній клас. У цьому контексті важливим є визначення орієнтирів досягнення представниками середнього класу соціально-економічних стандартів на європейському рівні. Зокрема, це стосується удосконалення стратегії у сферах освіти, ринку праці, споживання і стилю життя, а також посилення політичної та правової активності різних верств населення, зокрема соціального захисту представників середнього класу.

Узагальненою формою державного регулювання соціального захисту стає розробка системи показників, які відображають стан та динаміку підвищення рівня життя представників середнього класу та формування потужного середнього класу. До таких показників відносяться обсяг і структура доходів населення, споживання матеріальних благ і послуг, соціальні гарантії для малозабезпечених верств населення, а також самоідентифікація тощо. Фактичний і перспективний баланс грошових

доходів та видатків населення визначається як загальні показники оцінки соціального стану.

Важливим компонентом системи соціального захисту є блок соціальних стандартів та гарантій у сфері доходів та споживання населення. Правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, спрямованих на виконання закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій, визначаються такими законами, як «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про прожитковий мінімум» та інші. З метою визначення розмірів державних соціальних гарантій у сфері оплати праці, виплат за обов'язковим державним соціальним страхуванням, прав на отримання інших видів державних соціальних виплат і соціальної допомоги встановлюються державні соціальні стандарти й нормативи. Також вони визначають пріоритетні напрями державної соціальної політики.

Загальнодержавне значення набуває проблема формування середнього класу та його соціального захисту в депресивних регіонах через впровадження цільової адресної політики. Однак цей процес ускладнюється затримками у розробці та затвердженні державних соціальних стандартів, передбачених Державним класифікатором соціальних стандартів та нормативів. Рекомендується переходити від політики мінімальних соціальних гарантій до політики середніх соціальних стандартів.

Безумовним пріоритетом державної політики у формуванні середнього класу є вдосконалення правової бази та інститутів капіталізації заощаджень населення. Однією з ключових задач державної політики протягом найближчого десятиріччя є створення та перебудова системи загального соціального захисту населення, призначення її до рівня провідних держав. Реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування входить у число пріоритетів у цій сфері.

Аналізуючи чинну законодавчу базу загальнообов'язкового державного соціального страхування, можна зазначити, що існують всі передумови для

функціонування стійкої фінансової системи матеріального забезпечення та надання соціальних послуг громадянам при настанні страхових випадків, передбачених чинним законодавством. Ці передумови ґрунтуються на досвіді європейських країн, нормах конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці і Європейського кодексу соціального забезпечення.

Актуальними завданнями, що вимагають термінового вирішення, є недоліки в конституційних соціальних гарантіях. Серед них варто відзначити встановлення розмірів мінімальних страхових виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, які становлять менше прожиткового мінімуму. Це особливо стосується допомоги по догляду за дитиною до трирічного віку та допомоги у разі безробіття. Також проблемою є спрямування страхових коштів на фінансування витрат, які не пов'язані з основною метою фондів, що обмежує їхню здатність до подальшого підвищення рівня платоспроможності, матеріального забезпечення та соціального обслуговування застрахованих осіб.

Наразі зазначалася проблема введення єдиного соціального внеску, яке призводить до того, що страховим фондам залишається лише виконання функцій з виплат страхового обсягу та надання соціальних послуг, що може супроводжуватися порушенням принципу повноти відповідальності кожного фонду за фінансовий стан у конкретному виді загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Для запобігання негативним наслідкам необхідно законодавчо узгодити та стандартизувати базу для розрахунку соціальних внесків, забезпечити всі страхові виплати через каси фондів, а не через рахунок страхових внесків через каси страхувальників.

Ще однією важливою складовою становлення потужного середнього класу є реформування системи пенсійного забезпечення для представників цього класу. Розпочата урядом України пенсійна реформа передбачає не тільки вдосконалення системи пенсійного забезпечення за солідарним принципом, але й впровадження капіталізованих складових, що гарантує

накопичення пенсійних коштів за допомогою залучення до інвестиційних проектів. У солідарній системі кошти розподіляються серед пенсіонерів у вигляді пенсій, тоді як в капіталізованій системі кошти, які сплачуються представниками середнього класу, накопичуються і використовуються для виплат пенсій цьому класу.

Наявність середнього класу є необхідною умовою для успішної імплементації накопичувальної складової нової пенсійної системи. Це вимагає існування верстви населення, яка може відділяти частину свого доходу, здобутого у трудово продуктивний період життя, для використання у період падіння трудової активності. Саме особи із середнім достатком можуть здійснювати пенсійне накопичення на користь інших осіб. Щодо пенсійних внесків, які роботодавці сплачують на користь своїх працівників, тут важливий зв'язок із розміром заробітної плати працівника. Створення пенсійної програми роботодавцем свідчить про фінансову стабільність підприємства та зацікавленість роботодавця у соціальних ініціативах.

Держава повинна посилити увагу до збереження та підвищення інтелектуально-кваліфікаційного рівня працюючого населення і впровадження ефективних механізмів державної підтримки престижу висококваліфікованої і високоінтелектуальної праці.

Процес формування потужного середнього класу в Україні тісно пов'язаний із глобальними економічними процесами, включаючи глобалізацію та економічну конвергенцію. Таким чином, розвиток потужного середнього класу не може бути розглянутий окремо від глобальних тенденцій. Зайнятість населення, особливо тих категорій, що мають високий рівень професійної освіти, висуває нові вимоги в умовах глобальної економіки.

Отже, державні заходи щодо формування потужного середнього класу в Україні вирішують проблеми як на внутрішньому, так і на глобальному рівні. Важливість обох напрямків рівнозначна та взаємопов'язана, тому необхідно реалізовувати заходи для досягнення цілей обох напрямків в єдиному системному комплексі. Процес становлення середнього класу передбачає

послідовні та цілеспрямовані заходи в соціально-економічній сфері. Першочерговим завданням є збереження високих темпів економічного зростання, при цьому необхідно уникати збільшення економічної нерівності населення. Тому важливо, щоб уряд впроваджував заходи для підтримки дрібних інвесторів, впроваджував систему захисту прав працівників, підтримував малі та середні підприємства, а також коригував систему соціальних трансфертів для поступового подолання глибокої диференціації доходів населення, що виникає головним чином через незареєстровану економічну діяльність.

Наявність середнього класу є необхідною умовою для успішної імплементації накопичувальної складової нової пенсійної системи. Це вимагає існування верстви населення, яка може відділяти частину свого доходу, здобутого у трудово продуктивний період життя, для використання у період падіння трудової активності. Саме особи із середнім достатком можуть здійснювати пенсійне накопичення на користь інших осіб. Щодо пенсійних внесків, які роботодавці сплачують на користь своїх працівників, тут важливий зв'язок із розміром заробітної плати працівника. Створення пенсійної програми роботодавцем свідчить про фінансову стабільність підприємства та зацікавленість роботодавця у соціальних ініціативах.

Держава повинна посилити увагу до збереження та підвищення інтелектуально-кваліфікаційного рівня працюючого населення і впровадження ефективних механізмів державної підтримки престижу висококваліфікованої і високоінтелектуальної праці.

Процес формування потужного середнього класу в Україні тісно пов'язаний із глобальними економічними процесами, включаючи глобалізацію та економічну конвергенцію. Таким чином, розвиток потужного середнього класу не може бути розглянутий окремо від глобальних тенденцій. Зайнятість населення, особливо тих категорій, що мають високий рівень професійної освіти, висуває нові вимоги в умовах глобальної економіки.

Отже, державні заходи щодо формування потужного середнього класу в Україні вирішують проблеми як на внутрішньому, так і на глобальному рівні. Важливість обох напрямків рівнозначна та взаємопов'язана, тому необхідно реалізовувати заходи для досягнення цілей обох напрямків в єдиному системному комплексі. Процес становлення середнього класу передбачає послідовні та цілеспрямовані заходи в соціально-економічній сфері. Першочерговим завданням є збереження високих темпів економічного зростання, при цьому необхідно уникати збільшення економічної нерівності населення. Тому важливо, щоб уряд впроваджував заходи для підтримки дрібних інвесторів, впроваджував систему захисту прав працівників, підтримував малі та середні підприємства, а також коригував систему соціальних трансфертів для поступового подолання глибокої диференціації доходів населення, що виникає головним чином через незареєстровану економічну діяльність.

Детінізація економіки та доходів необхідна, але важливо проводити цей процес обережно та збалансовано. Тіньовий сектор в сучасних умовах не лише забезпечує пропозицію товарів та послуг, яких немає на офіційному ринку, але також є одним з ключових джерел доходів різних верств населення, включаючи тих, хто розглядає себе як частину середнього класу.

Реформування політики доходів має сприяти зростанню добробуту для широких верств населення за рахунок підвищення реальної заробітної плати та відновлення професійно-кваліфікаційної диференціації. Держава повинна брати участь у регулюванні оплати праці в приватному секторі через соціальні переговори та впровадження принципів Концепції реформування оплати праці.

З огляду на важливу роль освіти у забезпеченні конкурентоспроможності робочої сили та добробуту, необхідно максимально наблизити якість освіти в Україні до світових стандартів.

Важливим аспектом є також підвищення ролі середнього класу у забезпеченні правопорядку. Отримання середніми верствами

незареєстрованих доходів стає неприпустимим, що негативно впливає на правосвідомість та дотримання законів.

На сьогодні вирішальним завданням є розробка ефективних економічних та соціальних стратегій для формування сучасного середнього класу в Україні. Це пов'язано з розширенням соціальної динаміки, зменшенням тіньової діяльності та включенням середніх верств у легальну економіку. Політика створення середнього класу повинна базуватися на коригуванні пріоритетів соціально-економічного розвитку, забезпечуючи фундамент для підтримки працюючого населення, підвищення заробітної плати та розвитку підприємництва. Це дозволить зменшити диференціацію доходів населення та сприятиме розвитку середнього класу, який буде активно участь у фінансуванні соціальних програм та подоланні бідності.

Однією з ключових проблем сьогодення є забезпечення гідного рівня життя для населення та уникнення подальшого поглиблення бідності. Спрямована на це соціально-економічна політика повинна забезпечити доступність споживчих благ для всіх груп суспільства, подолати диференціацію доходів та створити умови для гідного життя.

Заробітна плата повинна забезпечити працюючим належний рівень споживання, відчуття економічної безпеки, соціальної стабільності та захищеності, нормального соціального самопочуття [26].

Припустимо, що доступність продуктів харчування – це показник, що характеризує скільки наборів основних продуктів харчування людина може придбати за наявного рівня доходів або час, який людині слід відпрацювати для придбання основного набору продовольства. Результати розрахунків наведені в табл.2.1.

Таблиця 2.1

Показники доступності продуктів харчування в Україні у 2016-2022рр.

Рік	Прожитковий мінімум, грн	Мінімальна заробітня плата, грн	Середня заробітня плата, враховується для обчислення пенсії, грн	Кількість прожиткових мінімумів за мінімальну заробітню плату	Кількість прожиткових мінімумів за середню заробітню плату
2016	1399	1476	4 482, 35	1,06	3,20
2017	1624	3200	6 273, 45	1,97	3,86
2018	1777	3723	7 810, 88	2,10	4,40
2019	1936	4173	9 205, 19	2,16	4,75
2020	2118	4862	10 340, 35	2,30	4,88
2021	2294	6250	12 993, 56	2,72	5,66
2022	2508	6600	13 376,21	2,63	5,33

З проведених розрахунків видно, що доступність споживання основних продуктів харчування покращилася, лише є спад показників в 2022 році через військову агресію з боку Росії.

Таким чином, доступність харчування для населення зросло в більшому ступені за рахунок зменшення частки витрат на харчування. Це зумовлено в першу чергу випереджаючим зростання доходів громадян порівняно зі споживчими цінами.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи, можна констатувати, що стратегія розвитку української економіки в цілому спрямована на перетворення існуючого економічного порядку з метою забезпечення стійкого економічного росту суспільства. Здійснення такого підходу передбачає балансування інтересів різних соціальних груп, бізнесу і держави та, головне, підвищення продуктивності економіки. Тільки через це можна досягти рівноваги, коли всі соціальні групи отримують вигоди, що сприяє економічному добробуту, росту середнього класу та можливості проведення активної соціальної політики.

Одним із важливих завдань для кожної держави, що працює над розвитком соціально-орієнтованої ринкової економіки, є активне підвищення рівня життя та народного добробуту. Пошук оптимальних показників та параметрів, які визначають якість життя, є ключовим завданням для реалізації успішної економічної стратегії.

Стале зростання економічного добробуту в Україні є важливим елементом для поліпшення рівня та якості життя населення. Проте, важливо зауважити, що економічне зростання не завжди гарантує автоматичне поліпшення життя всіх верств суспільства. Деякі групи громадян можуть залишатися в уразливому становищі, що вимагає від держави активної соціальної підтримки.

Зокрема, розвиток ефективних економічних реформ, модернізація системи освіти та охорони здоров'я, а також підвищення ефективності соціальних програм можуть стати ключовими інструментами для досягнення стійкого економічного зростання в Україні. Ці заходи створять умови для росту добробуту населення, формування масового середнього класу, розвитку малого та середнього бізнесу, а також нададуть державі можливість проводити ефективну соціальну політику.

РОЗДІЛ 3

ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Результати прогнозування є вихідною базою для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень у галузі державної політики у площині побудови нових потужностей теоретичного концепту розробки стратегії модернізації економічного розвитку та підвищення рівня життя населення країни.

Для прогнозування показників, що характеризують різноманітні аспекти рівня життя населення (обсяг валового внутрішнього продукту, середній рівень заробітної плати, індекс споживчих цін, середня тривалість життя, обсяг реалізованої промислової продукції на душу населення тощо) використовують різні методи (статистичні, зокрема кореляційно-регресійний аналіз, функціонально-ієрархічні, методи структурної аналогії, імітаційне моделювання, експертні оцінки та ін.).

Категорія «рівень життя» формує зміст сучасних підходів до проблем забезпечення людського й сталого розвитку. В останні роки концепція людського розвитку значно збагатилася змістовно і трансформувалася в основу довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку більшості країн. Створення сприятливих можливостей для максимальної реалізації існуючого потенціалу населення в межах його потреб та інтересів визнається світовою спільнотою пріоритетною метою. При цьому основними умовами залишаються: довге та здорове життя, доступ до необхідних для забезпечення гідного рівня життя ресурсів, участь у житті суспільства.

Для аналізу й оцінки життєвого рівня населення використаємо такі показники, як: валовий внутрішній продукт, індекс інфляції, середню заробітну плату тощо.

Розглянемо динаміку окремих індикаторів рівня життя населення України за період 2016-2022 рр.[27]

Таблиця 3.1

Індикатори рівня життя населення України у 2016–2022 рр.

Рік	Номинальний ВВП		Прожитковий мінімум, грн	Індекс споживчих цін, відсотків	Середня заробітна плата, враховується для обчислення пенсії, грн	Мінімальна заробітна плата, грн	Очікувана тривалість життя при народженні, років
	млн. грн	млн. дол. США					
2016	2383182	93270	1399	112,4	4 482, 35	1476	71,5
2017	2982920	112154	1624	113,7	6 273, 45	3200	71,8
2018	3558706	130832	1777	109,8	7 810, 88	3723	71,6
2019	3974564	153781	1936	104,1	9 205, 19	4173	71,8
2020	4194102	155582	2118	115	10 340, 35	4862	71,2
2021	5459574	199770	2294	110	12 993, 56	6250	69,8
2022	5191028	160500	2508	126,6	13 376,21	6600	...

Перевагою України є освітні здобутки населення, які засвідчують високий потенціал людського розвитку, повноцінна реалізація якого потребує створення сприятливих умов з боку держави.

При аналізі рівня життя країн валовий внутрішній продукт (ВВП) є узагальнюючим показником, що відображає досягнутий рівень розвитку продуктивних сил та виробничих потужностей країни за певний період часу. Разом з тим, обсяг ВВП відображає рівень матеріального добробуту населення для забезпечення відповідного рівня та якості життя населення країни.

Для оцінки рівня життя населення України з економічної точки зору, ми можемо проаналізувати деякі ключові показники, що включають в себе номінальний ВВП, прожитковий мінімум, індекс споживчих цін, середню заробітну плату, мінімальну заробітну плату та очікувану тривалість життя при народженні. Важливо враховувати, що це загальні показники і не

враховують багато інших аспектів рівня життя, таких як доступ до освіти, охорони здоров'я, житла і т. д.

Звісно, військова агресія з боку Росії в 2022 році мала серйозний вплив на рівень життя населення України та її економіку. Цей конфлікт призвів до ряду негативних наслідків. Зниження економічної активності: військові дії та нестабільність, пов'язані з конфліктом, можуть призвести до зменшення інвестицій та бізнес-активності. Це може обмежити економічний зріст та створення нових робочих місць, що негативно впливає на зайнятість та доходи населення.

В 2022 році номінальний ВВП склав 5191028 млн. грн, що, вже є нищим порівняно з 2021 роком. Якщо порівняти показники ВВП за 2022 рік в доларовому еквіваленті це значення ледь перевищує данні за 2019-2020 роки, це свідчить про сповільнення економічного зростання внаслідок військової агресії та економічної нестабільності.

Індекс споживчих цін відчутно зріс на фоні Covid-19 та повномасштабного вторгнення. Це свідчить про інфляцію і зростання цін на споживчі товари та послуги протягом цього періоду, що може вплинути на купівельну спроможність населення. Так як заробітна плата в доларовому еквіваленті зменшилась за 2022 рік.

Військова агресія Росії в 2022 році мала серйозний негативний вплив на економіку та рівень життя населення України, призводячи до інфляції, збільшення прожиткового мінімуму, та загрози для економічної стабільності та благополуччя громадян.

Україна за рівнем людського розвитку значно поступається країнам з високим рівнем людського розвитку, в першу чергу, зумовлено низьким рівнем валового національного доходу.

Для прогнозування змін у короткостроковій перспективі скористаємось такими показниками, як валовий внутрішній продукт.

Таблиця 3.2

Вихідні дані для розрахунку параметрів ВВП

період	ВВП млн. грн.	період	ВВП млн. грн.
I кв. 2016	455637	III кв. 2019	1111862
II кв. 2016	535324	IV кв. 2019	1114902
III кв. 2016	669170	I кв. 2020	854051
IV кв. 2016	723051	II кв. 2020	875340
I кв. 2017	591008	III кв. 2020	1163172
II кв. 2017	664760	IV кв. 2020	1301539
III кв. 2017	833130	I кв. 2021	1021504
IV кв. 2017	894022	II кв. 2021	1187718
I кв. 2018	705013	III кв. 2021	1520248
II кв. 2018	810820	IV кв. 2021	1730104
III кв. 2018	994850	I кв. 2022	1089691
IV кв. 2018	1048023	II кв. 2022	1026916
I кв. 2019	815123	III кв. 2022	1449196
II кв. 2019	932677	IV кв. 2022	1625225

З вихідних даних табл. 2 видно, що з кожним роком в Україні за період 2016-2021 рр. відбувалось поступове зростання ВВП. Лише в 2022 році є відчутне зниження ВВП. Це добре видно в табл. 3.3 де зміни зображені у відсотках та в доларовому еквіваленті.

Таблиця 3.3

Номінальний ВВП України з 2016 по 2022 рр.

	млн. грн.			млн. дол. США		
	ВВП	Зміна	Відсоток	ВВП	Зміна	Відсоток
2016	2383182	403724	20.4%	93270	2655	2.9%
2017	2982920	599738	25.2%	112154	18884	20.2%
2018	3558706	575786	19.3%	130832	18678	16.7%
2019	3974564	415858	11.7%	153781	22949	17.5%
2020	4194102	219538	5.5%	155582	1801	1.2%
2021	5459574	1265472	30.2%	199770	44188	28.4%
2022	5191028	-268546	-4.9%	160500	-39270	-19.7%

Одним із завдань, що виникають при аналізі рядів динаміки, є встановлення закономірності зміни рівнів досліджуваного показника у часі.

У деяких випадках ця закономірність, загальна тенденція розвитку об'єкта цілком ясно відображається рівнями динамічного ряду. В інших рядах динаміки спостерігається систематичне збільшення рівнів ряду. Однак часто доводиться з такими рядами з такими рядами динаміки, коли рівні ряду зазнають самі різні зміни (то зростають, то зменшуються) і можна говорити лише про загальну тенденцію розвитку явища, або про тенденції до зростання, або до зниження. У цих випадках для визначення основної тенденції розвитку явища, досить стійкою протягом даного періоду, використовують особливі прийоми обробки рядів динаміки.

Рівні ряду динаміки формуються під сукупним впливом безлічі тривало і короткочасно діючих факторів і в тому числі різного роду випадкових обставин. Виявлення основної закономірності зміни рівнів ряду припускає її кількісне вираження, в деякій мірі вільний від випадкових впливів. Виявлення основної тенденції розвитку (тренду) називається в статистиці також вирівнюванням тимчасового ряду, а методи виявлення основний тенденції - методами вирівнювання. Вирівнювання дозволяє характеризувати особливість зміни в часі даного динамічного ряду в найбільш загальному вигляді як функцію часу, припускаючи, що через час можна висловити вплив всіх основних факторів.

Всякий ряд динаміки теоретично може бути представлений у вигляді складових:

- 1) тренд - основна тенденція розвитку динамічного ряду (до збільшення або зниження його рівнів);
- 2) циклічні (періодичні коливання, в тому числі сезонні);
- 3) випадкові коливання.

Для визначення ковзної середньої формують укрупнені інтервали, які з однакового числа рівнів. Кожен наступний інтервал отримують, поступово

зрушуючи від початкового рівня динамічного ряду на один рівень. Тоді перший інтервал буде включати рівні y_1, y_2, \dots, y_m .

Другий - рівні y_2, y_3, \dots, y_{m+1} і т.д. Таким чином, інтервал згладжування як би ковзає по динамічному ряду з кроком, рівним одиниці. По сформованим укрупненим інтервалах визначають суму значень рівнів, на підставі яких розраховують ковзаючі середні.

Сезонна компонента – періодичні зміни даних, що повторюються з року в рік. Дізнаємось показники використовуючи метод average.if.

Таблиця 3.4

Сезонна компонента

періоди	S_t
1	0,862061
2	0,907763
3	1,116772
4	1,167075

Далі знаходимо X_t/S_t для того, щоб виконати такий інструмент аналізу, як регресія.

Вносимо данні для знаходження регресії і отримуємо наступні коефіцієнти

Таблиця 3.5

Коефіцієнти регресії «b0» та «b1»

	коефіцієнти
b0	527499,9
b1	30677,48

Наступною знаходимо лінію тренду (T_t) = $b_0 + b_1 * t$. Виведемо прогнозований ВВП. А саме множимо сезонну компоненту на трендову компоненту.

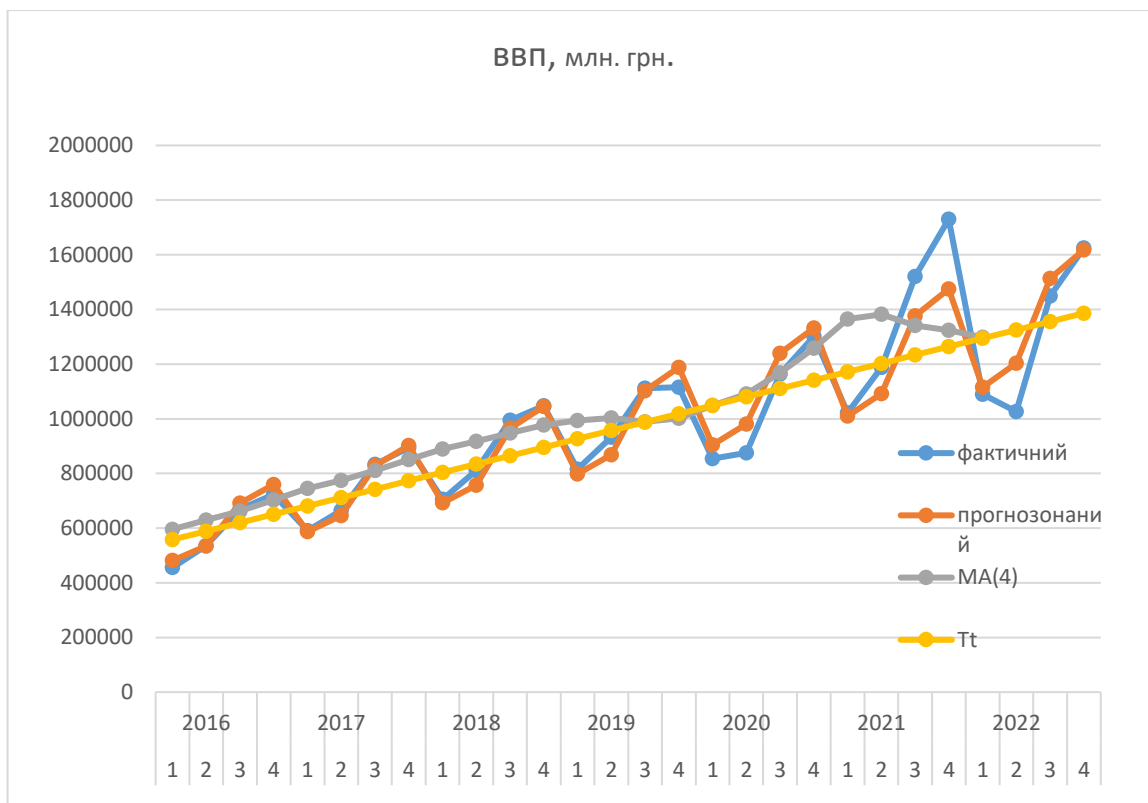

Рис. 1 Графік ВВП з фактичною, прогнозованою, середньою ковзаною та трендовою лінією

Як ми бачимо зберігаються основні тенденції та сезонні коливання, звісно не повністю, є похибки, але при аналізі часових рядів потрібно пам'ятати що, є ще нерегулярна випадкова складова, яка змінює данні випадковим чином.

Проведемо прогноз ВВП на 2023-2024 роки. Продовжимо на графіку т список кварталів, скопіюємо сезону компоненту та проведемо ще на рік лінію тренду та прогнозований дохід. Будуємо графік з додаванням наступного року для відображення прогнозу, та вносимо данні які ми додали в таблицю.

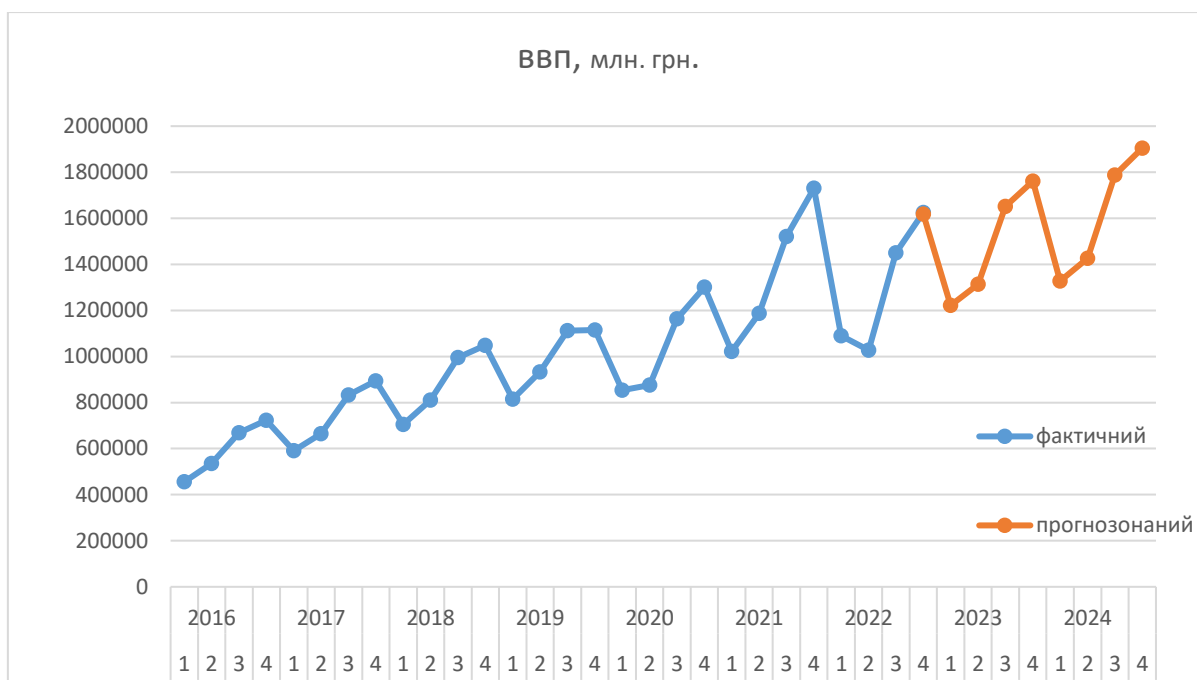

Рис. 2 Прогнозний ВВП на 2023-2024 роки

Таблиця 3.6

Табличне значення спрогнозованого ВВП на 2023-2024 рік

Номерація кварталів	ВВП за 2023, млн. грн.	ВВП за 2024, млн. грн.
1	1 221 666	1 327 450
2	1 314 281	1 425 673
3	1 651 149	1 788 188
4	1 761 325	1 904 537

Були отримані прогнозовані значення в якому зберігаються основні тенденції та сезони коливання.

Отже, у прогнозованому періоді I–IV кв. 2023 р. очікується збільшення обсягів ВВП порівняно з 2022. від 1089691 млн. грн до 1221666 млн. грн у I кв. 2023 р., від 1026916 млн. грн до 1314281 млн. грн у II кв. 2023 р., 1449196 млн. грн до 1651149 млн. грн у III кв. 2023 р. та від 1625225 млн. грн до 1761325 млн. грн у IV кв. 2023 р.

Таким чином, можна відзначити, що прогнозна динаміка ВВП України буде зростаючою. Проте у 3-4 кварталах 2023 р. можливим є зниження цього

показника до рівня 2022 р. Цей сценарій не варто виключати, оскільки темпи зростання ВВП в 2022 р. значно впали.

Таблиця 3.7

Номінальний ВВП України з 2016 по 2022 рр. та спрогнозований ВВП на 2023-2024 роки

рік	млн. грн.			млн. дол. США		
	ВВП	зміна	темпи	ВВП	зміна	темпи
2016	2383182	403724	20.4%	93270	2655	2.9%
2017	2982920	599738	25.2%	112154	18884	20.2%
2018	3558706	575786	19.3%	130832	18678	16.7%
2019	3974564	415858	11.7%	153781	22949	17.5%
2020	4194102	219538	5.5%	155582	1801	1.2%
2021	5459574	1265472	30.2%	199770	44188	28.4%
2022	5191028	-268546	-4.9%	160500	-39270	-19.7%
2023	5948421	757393	14,6%	160768	268	0,2%
2024	6445847	497425	8,4%	174212	13444	8,4%

Також вагомим індикатором рівня життя населення є індекс споживчих цін. Цей індикатор має пряме відношення до купівельної спроможності громадян.

Аналогічно проведемо розрахунки для прогнозування Індексу споживчих цін в Україні на кожен місяць в 2023 та 2024 роках та побудуємо сезонну компоненту, та метод ковзного середнього. Таблиця зображена в додатку А.

Дізнаємось показники сезонної компоненти використовуючи метод average.if.

Таблиця 3.8

Сезонна компонента індексу споживчих цін

місяць	St
1	1,00177
2	0,998841
3	1,008694
4	1,002924
5	1,001309
6	0,998633
7	0,989563
8	0,990934
9	1,004703
10	1,005661
11	1,002415
12	0,998255

Далі знаходимо X_t/St для того, щоб виконати такий інструмент аналізу, як регресія.

Вносимо данні для знаходження регресії і отримуємо наступні коефіцієнти

Таблиця 3.9

Коефіцієнти регресії «b» та «b1» індексу споживчих цін

	коефіцієнти
b0	104,4278293
b1	-0,034318795

Наступною знаходимо лінію тренду (T_t) = $b_0 + b_1 * t$

Проведемо прогноз індексу споживчих цін на 2023-2024 роки. Продовжимо на графіку t список кварталів, скопіюємо сезону компоненту та проведемо ще на рік лінію тренду та прогнозований дохід. Будуємо графік з

додаванням наступного року для відображення прогнозу, та вносимо данні які ми додали в таблицю.

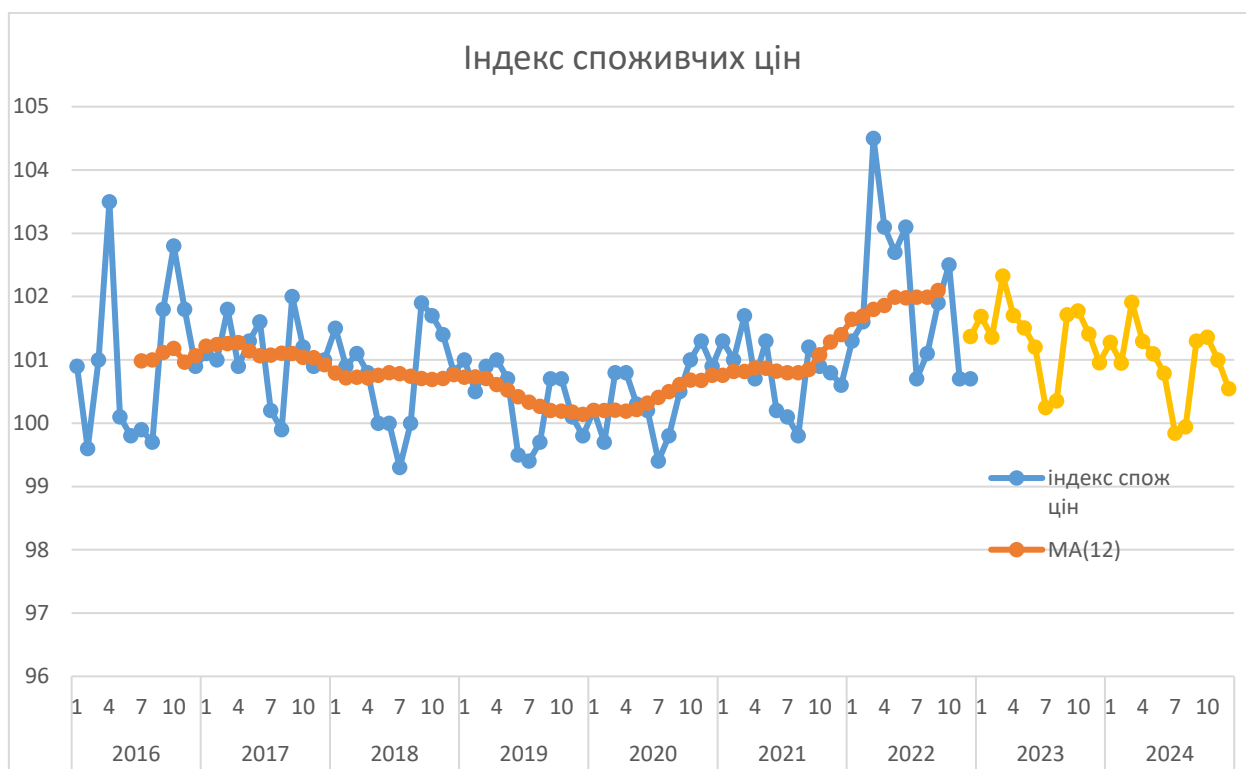

Рис. 3 Прогнозний індекс споживчих цін на 2023-2024 роки

Отже, у прогнозованому періоді індекс споживчих цін знизився відносно 2022 року але все ж таки військові конфлікти зазвичай супроводжуються збільшенням витрат на оборону та інші екстрені витрати, що можуть призвести до інфляції. Зростання інфляції підвищує вартість споживчих товарів та послуг і знижує купівельну спроможність населення.

Також спрогнозуємо середню заробітну плату, що враховується для обчислення пенсії. [28]

Таблиця 3.10

Середня заробітня плата, що враховується для обчислення пенсії

рік	період	Заробітня плата, грн	рік	період	Заробітня плата, грн
2016	1	4044	2020	1	9715
	2	4505		2	10023
	3	4449		3	10005
	4	4935		4	11614

2017	1	5618	2021	1	11878
	2	6349		2	13135
	3	6219		3	12801
	4	6907		4	14104
2018	1	7138	2022	1	13735
	2	7977		2	12855
	3	7697		3	13210
	4	8411		4	13695
2019	1	8443	2023	1	12954
	2	9335		2	14582
	3	9180			
	4	9872			

В якості кращої трендової моделі була обрана парабола 2-го порядку, рівняння якої має наступний вигляд: $y = -2,8623x^2 + 455,14x + 3360,3$. З високою величиною достовірності $R^2 = 0,9719$. Де x - номер кварталу, а y - значення.

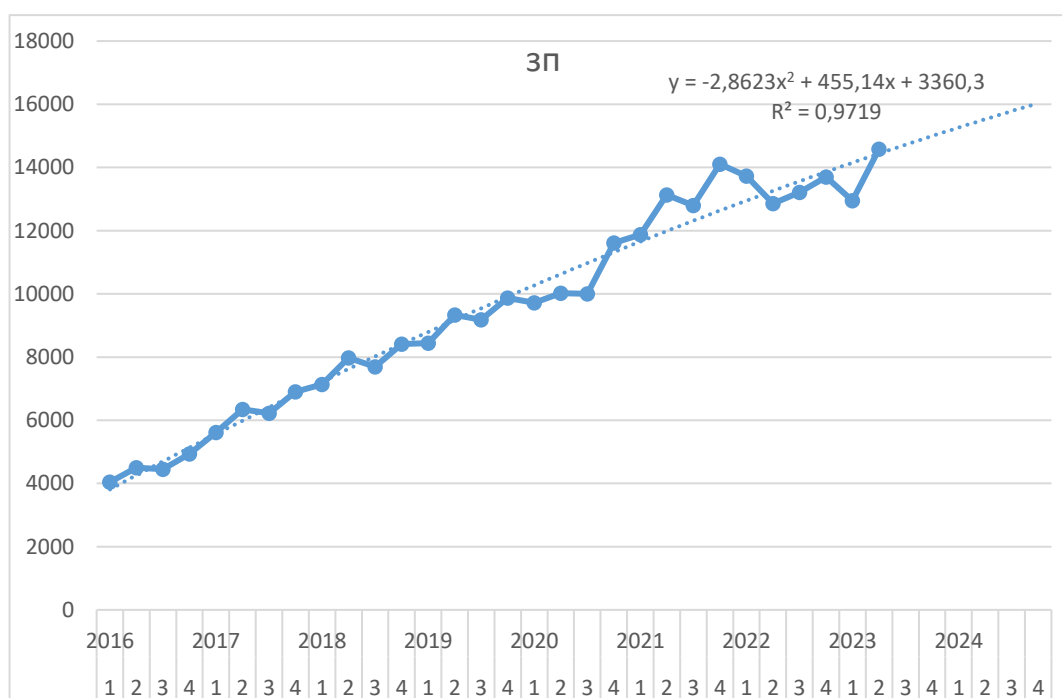

Рис. 4 Графік середньої заробітної плати з трендова модель

Отже, ми отримали значення тренду для періоду 2016-2022 років.

Тепер давайте розглянемо сезонність і спрогнозуємо значення для 2023 та 2024 року.

Таблиця 3.11

Значення тренду

рік	період	Заробітня плата, грн	рік	період	Заробітня плата, грн
2016	1	3813	2020	1	10270
	2	4259		2	10625
	3	4700		3	10975
	4	5135		4	11318
2017	1	5564	2021	1	11656
	2	5988		2	11988
	3	6406		3	12314
	4	6818		4	12635
2018	1	7225	2022	1	12950
	2	7625		2	13259
	3	8021		3	13562
	4	8410		4	13860
2019	1	8793	2023	1	14152
	2	9171		2	14438
	3	9543			
	4	9910			

Сезонність можна обчислити, віднімаючи трендові значення від фактичних значень відповідних кварталів.

Таблиця 3.12

Значення сезонності

рік	період	Заробітня плата, грн	рік	період	Заробітня плата, грн
2016	1	-231	2020	1	556
	2	-246		2	603
	3	251		3	970
	4	200		4	-295
2017	1	-54	2021	1	-222
	2	-361		2	-1147
	3	187		3	-487
	4	-89		4	-1469
2018	1	86	2022	1	-785
	2	-351		2	404
	3	323		3	352
	4	-1		4	165
2019	1	351	2023	1	1198
	2	-163		2	-144
	3	364			
	4	38			

Тепер обчислимо сезонність для кварталів 2016-2022 років і знайдемо середнє значення сезонності для кожного кварталу.

Отже, ми можемо використовувати цю сезонність разом із трендовим рівнянням для прогнозу на 2023 та 2024 рік.

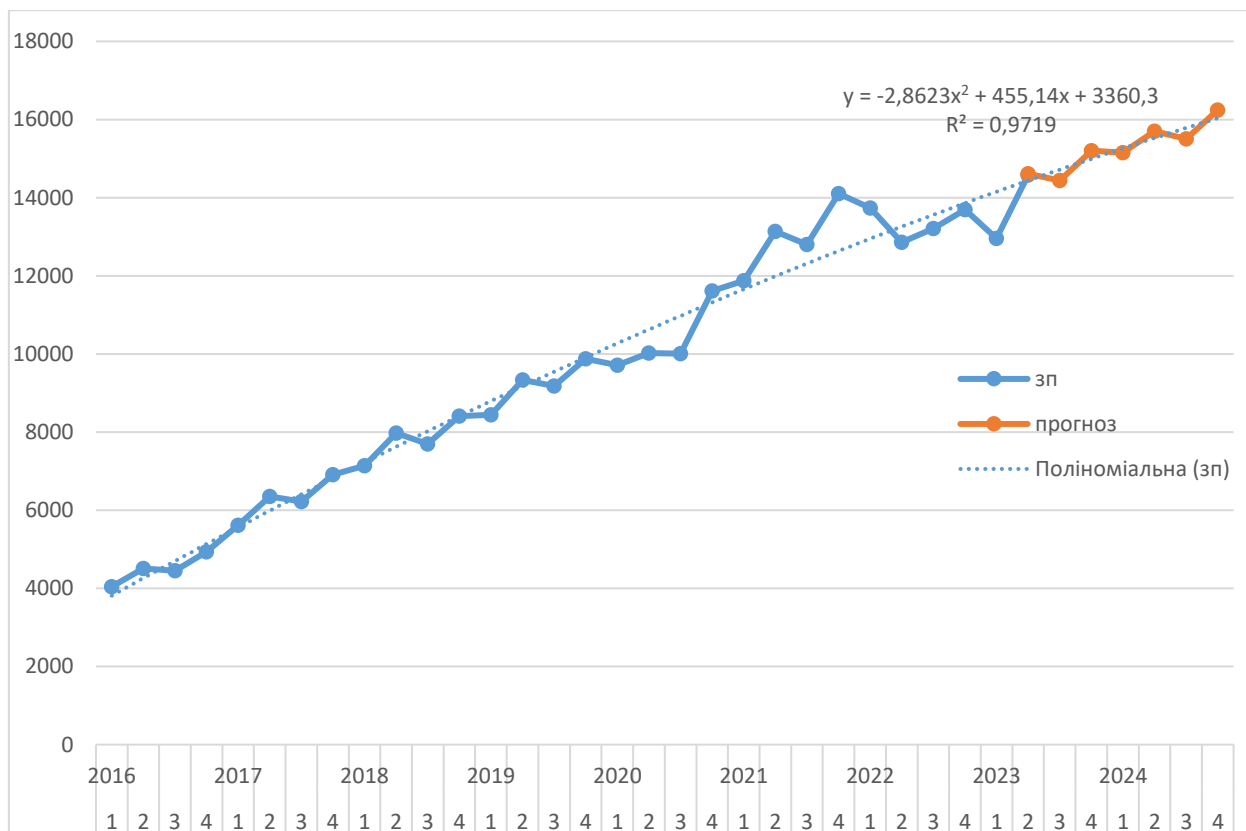

Рис. 5 Прогнозована середня заробітня плата

У прогнозованому періоді ми отримали зріст показників середньої заробітньої плати. Незважаючи на погіршення значень в 2020 році під час вірусної пандемії та в 2022 році через початок військової агресії з боку Росії.

Висновки до розділу 3

Вивчення динаміки показників якості життя населення та їх прогнозування у процесі прийняття рішень повинно створити підґрунтя для визначення "золотого шляху" стратегічного планування. Це передбачає досягнення максимального ефекту при мінімальних витратах в умовах обмеженості публічних ресурсів у посткризовий період розвитку. Для досягнення сталого, збалансованого і поетапного розвитку суспільства важливо визначити оптимальну модель використання обмежених матеріальних, людських та фінансових ресурсів для покращення якості життя населення. Система індикаторів якості життя пропонує орієнтири, за якими влада та громадяни можуть вимірювати ефективність виконавської діяльності, додаючи об'єктивність до суб'єктивного сприйняття.

Таким чином, очевидно, що для прогнозування економічних процесів потрібно використовувати якісні методи поряд з кількісними прогнозами, саме експертна оцінка дозволить врахувати останні актуальні процеси, що відбуваються в економіці. Методи ж екстраполяції бажано використовувати при прогнозуванні в тих випадках, коли результативна ознака не залежить від інфляції і економічної політики держави та інших складових.

Аналіз фактичних даних за період 2016–2022 рр. поквартально та результати прогнозування показників рівня життя населення на 2023-2024 рр., дають підстави зробити висновок, що в Україні зберігається позитивна тенденція до покращення значень показників рівня життя населення, хоч і в 2022 році був спад. Варто врахувати, що світова пандемія 2020 р. та військова агресія Росії внесла свої корективи у соціально-економічний розвиток держав, що позначилося на рівні та якості життя населення. Тому подальшими науковими розвідками в цьому напрямі є статистичне вивчення та розробка достатньо чисельної кількості статистичних показників, що формують рівень та якість життя населення, порівняння отриманих прогнозованих результатів з фактично досягнутими, розрахунок похибок прогнозу та проведення

розрахунків на основі як парних, так і множинних рівнянь регресії з урахуванням сезонної компоненти.

ВИСНОВКИ

На основі проведених наукових досліджень щодо впливу факторів на рівень життя населення та зменшення розмірів бідності можна зробити наступні висновки. Використання системи показників якості життя для моніторингу суспільного прогресу має низку переваг. Зокрема, це дозволяє аналізувати динаміку змін протягом конкретних періодів, щоб відстежити напрямок розвитку суспільства. Важливо також забезпечити відкритий громадський моніторинг виконання програмних зобов'язань політичних партій та проведення об'єктивної "консенсусної оцінки" якості життя населення на науково-обґрунтованій основі як з боку владних, так і опозиційних інститутів вітчизняної політичної системи.

Якість життя населення, розглядувана як суб'єктивно-об'єктивна інтегральна характеристика фактичних життєвих можливостей людини, яка забезпечує її гармонійний розвиток відповідно до цілей суспільного прогресу, і рівень їх реалізації в конкретних умовах.

Такий підхід підкреслює, що прогресуюче підвищення якості життя населення визначатиме розвиток людського потенціалу та виступатиме як мета і пріоритетний напрям суспільного розвитку, що асоціюється з соціально-економічним прогресом. Це буде дієвим чинником економічного зростання і розвитку.

Заходи, спрямовані на підвищення якості життя населення, стануть ефективними за умови всебічного врахування системної дії чинників, що впливають на неї. Класифікація факторів за рівнем їх виникнення є важливою для виявлення обставин, від яких залежить стан і динаміка якості життя населення. Це дозволяє ефективно урахувати особливості окремих територій при формуванні соціальної політики та розробці конкретних заходів. Такий підхід забезпечить ефективне виконання запланованих заходів на всіх рівнях управління, уникаючи передачі функцій на інші щаблі та дублювання дій різними рівнями управління.

Враховуючи сутність досліджуваної категорії, необхідності гармонійного розвитку людини при формуванні і динаміці якості життя населення, а також отримання повної та достовірної інформації про неї, пропонується комплекс показників якості життя населення. Цей комплекс включає кількісні, якісні та описові показники, розділені на показники-індикатори для спостереження за їх динамікою в часі та показники-компаратори, що служать орієнтиром для розвитку або вказують на відмінності в якості життя порівняно з установленими соціальними нормами.

На сучасному етапі розвитку України активна розробка та впровадження комплексу реформ, з урахуванням передбачуваного впливу на якість життя населення і використання науково-обґрунтованих норм та критеріїв, стає невід'ємною частиною суспільного прогресу. Система показників якості життя повинна діяти на етапі програмування розвитку і служити для оцінки суспільного прогресу. Успішне вимірювання якості життя визначатиме напрямки та темпи подальших змін в країні. В кінцевому підсумку, політична та економічна стабільність суспільства буде залежати від суттєвих покращень у якості життя кожної людини.

Ключовим етапом є розробка стандарту життя, який базується на системі споживчих бюджетів населення і включає показники, сформовані в суспільстві. Особливу увагу слід звертати на розуміння достатнього рівня доходів, забезпеченості житлом, зв'язками, транспортом, системою освіти та охорони здоров'я, а також параметрами особистої безпеки і іншими. Враховуючи світовий досвід, цей стандарт служитиме основою для розвитку людського потенціалу.

Соціально орієнтованій державі необхідно акцентувати увагу на підвищенні добробуту населення, наближенні до європейських стандартів ключових показників рівня життя та боротьбі з бідністю. З урахуванням досвіду розвинених країн у цих питаннях, соціальна політика України повинна впроваджувати соціальні програми, спрямовані на підтримку підвищення доходів, рівня життя та забезпечення зайнятості.

Підсумовуючи, можна заявити, що стратегія економічного розвитку України націлена на трансформацію існуючого економічного порядку для досягнення стійкого економічного зросту суспільства. Реалізація цього підходу передбачає узгодження інтересів різних соціальних груп, бізнесу та держави, а головне - підвищення продуктивності економіки. Такий підхід є ключовим для досягнення балансу, коли всі соціальні групи отримують вигоди, сприяючи економічному добробуту, зростанню середнього класу та можливості проведення активної соціальної політики.

Одним із важливих завдань для будь-якої держави, яка працює над розвитком соціально-орієнтованої ринкової економіки, є активне підвищення рівня життя та народного добробуту. Пошук оптимальних показників та параметрів, які визначають якість життя, є ключовим завданням для успішної реалізації економічної стратегії.

Стале зростання економічного добробуту в Україні визначається як важливий елемент для поліпшення рівня та якості життя населення. Однак слід зазначити, що економічне зростання не завжди гарантує автоматичне поліпшення життя всіх верств суспільства. Деякі групи громадян можуть залишатися в уразливому становищі, що вимагає активної соціальної підтримки від держави.

Зокрема, розвиток ефективних економічних реформ, модернізація системи освіти та охорони здоров'я, а також підвищення ефективності соціальних програм можуть стати ключовими інструментами для досягнення стійкого економічного зростання в Україні. Ці заходи створять умови для росту добробуту населення, формування масового середнього класу, розвитку малого та середнього бізнесу, а також нададуть державі можливість проводити ефективну соціальну політику.

Вивчення динаміки показників якості життя населення та їх прогнозування у процесі прийняття рішень має створити підґрунтя для визначення "золотого шляху" стратегічного планування. Це передбачає

досягнення максимального ефекту при мінімальних витратах в умовах обмеженості публічних ресурсів у посткризовий період розвитку. Для досягнення сталого, збалансованого і поетапного розвитку суспільства важливо визначити оптимальну модель використання обмежених матеріальних, людських та фінансових ресурсів для покращення якості життя населення. Система індикаторів якості життя пропонує орієнтири, за якими влада та громадяни можуть вимірювати ефективність виконавської діяльності, додаючи об'єктивність до суб'єктивного сприйняття.

Таким чином, очевидно, що для прогнозування економічних процесів потрібно використовувати якісні методи поряд з кількісними прогнозами, саме експертна оцінка дозволить врахувати останні актуальні процеси, що відбуваються в економіці. Методи ж екстраполяції бажано використовувати при прогнозуванні в тих випадках, коли результативна ознака не залежить від інфляції і економічної політики держави та інших складових.

Аналіз фактичних даних за період 2016–2022 рр. поквартально та результати прогнозування показників рівня життя населення на 2023-2024 рр., дають підстави зробити висновок, що в Україні зберігається позитивна тенденція до покращення значень показників рівня життя населення, хоч і в 2022 році був спад. Варто врахувати, що світова пандемія 2020 р. та військова агресія Росії внесла свої корективи у соціально-економічний розвиток держав, що позначилося на рівні та якості життя населення. Тому подальшими науковими розвідками в цьому напрямі є статистичне вивчення та розробка достатньо чисельної кількості статистичних показників, що формують рівень та якість життя населення, порівняння отриманих прогнозованих результатів з фактично досягнутими, розрахунок похибок прогнозу та проведення розрахунків на основі як парних, так і множинних рівнянь регресії з урахуванням сезонної компоненти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Human Development Indeces 2008. – New York, UNDP, 2008. – 62 p.
2. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2011 рік. Інтернет-ресурс: Сайт Головного управління економіки Одеської обласної державної адміністрації.
3. Герасименко Г. В. Гендерні аспекти соціально-економічної політики в Україні// Автореферат на здобуття наукового ступеня д.е.н. зі спеціальності «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика», НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень. – Київ, 2004 р.
4. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3т. / За ред.акад НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2007.— Т. 3: Конкурентоспроможність української економіки / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2007. — 556 с
5. Гелбрейт Д. К. Суспільство блага. Пора гуманності / Д. К. Гелбрейт. - К. : ВД “Скарби”, 2003. -160 с.
6. [Електронний ресурс]: Режим доступу: : www.un.org/en/
7. Соціологічна енциклопедія / укладач В. Г. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
8. Американська соціологічна думка. В. І. Доблінков. 1994
9. Campbell, A. The Quality of American Life/ A.Campbell, Converse, W.L. Rodgers. - New York : Russel Sage Foundation, 1976. -583 p.
10. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.-P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress . 2008, 292 p. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report> (accessed: 20.11.2019)
11. Graham, C., Pettinato, S. Frustrated Achievers: Winners, Losers and Subjective Well-Being in New Market Economies. In Journal of Development

- Studies. 2002. Vol. 38, issue 4. P. 100-140 [URL:https://econpapers.repec.org/scripts/redirector.php?u=http%3A%2F%2Fwww.tandfonline.com](https://econpapers.repec.org/scripts/redirector.php?u=http%3A%2F%2Fwww.tandfonline.com) (accessed: 15.11.2019)
12. Veenhoven, R. Is Life Getting Better?: How Long and Happily Do People Live in Modern Society? In *European Psychologist*. 2005. № 10(4). P. 330–343 URL: <https://doi.org/10.1027/1016-9040.10.4.330> (accessed: 09.12.2019)
13. Diener, Ed. *Social Indicators Research*. Dordrecht. May 1, 1995. art. 35. P.117-121.URL: <https://search.proquest.com/openview> (accessed: 16.10.2019)
14. Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C. R. Snyder & S. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology*. London: Oxford University Press, 2002. P. 463-473. – URL: [https://www.scirp.org reference/](https://www.scirp.org/reference/)(accessed: 3.09.2019)
15. Аргайл М. Психологія щастя. 2003. 271с.
16. Some basic assumptions on the social quality theory. International Association on Social Quality. URL: <https://socialquality.org/theory/> (accessed: 20.08.2019)
17. Beyond GDP: Measuring progress, true wealth, and the well-being of nations URL: <http://www.beyond-gdp.eu/> (accessed: 15.08.2019)
18. Istanbul Declaration on Human Settlements. UN-habitat. For a Better Urban Future. URL: <http://www.unhabitat.org/declarations/ist-dec.htm> (accessed: 16.10.2019)
19. Методика вимірювання регіонального людського розвитку. URL: http://www.idss.org.ua/arhiv/Methodika_RLR.zip (дата звернення: 19.07.2019)
20. Economist Intelligence Unit. URL: <http://www.eiu.com/Default.aspx> (accessed: 3.07.2019)
21. The 2019 Legatum Prosperity Index. URL: https://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/5915/7405/9380/The_Legatum_Prosperty_Index_2019_for_web.pdf (accessed: 12.08.2019)
22. Canadian Index of Wellbeing. URL: <https://uwaterloo.ca/canadian-index-wellbeing/> (accessed: 6.06.2019)
23. Герасімов О. Аналіз сучасного стану колективно-договірного

регулювання в Україні/ О. Герасімов // Україна: аспекти праці.- 2011р.-№2.- С.45 -50.

24. Бідність. / Цит. по: [http://uk.wikipedia.org/wiki / Бідність](http://uk.wikipedia.org/wiki/Бідність).

25. Офіційний сайт державного комітету статистики України: <http://ukrstat.gov.ua/>.

26. Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України. Монографія. / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Харків: «ІНЖЕК», 2003. – 226 с

27. [Електронний ресурс]: <https://minfin.com.ua/>

28. [Електронний ресурс]: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/pokazniki-serednoyi-zarobitnoyi-plat/arhiv-zapitannya-vidpovidi-peremishhenim-pokazniki-serednoyi-zarobitnoyi-plat/>

ДОДАТКИ

Таблиця А

			X_t	метод ковзного середнього	сезонна компонента	Лінія тренду	
t	рік	місяць	індекс спож цін	MA(12)	S_t	T_t	Прогноз
1	2016	1	100,9		1,00177	104,3935	104,5783
2		2	99,6		0,998841	104,3592	104,2382
3		3	101		1,008694	104,3249	105,2319
4		4	103,5		1,002924	104,2906	104,5955
5		5	100,1		1,001309	104,2562	104,3927
6		6	99,8		0,998633	104,2219	104,0795
7		7	99,9	101,0	0,989563	104,1876	103,1002
8		8	99,7	101,0	0,990934	104,1533	103,209
9		9	101,8	101,1	1,004703	104,119	104,6086
10		10	102,8	101,2	1,005661	104,0846	104,6738
11		11	101,8	101,0	1,002415	104,0503	104,3016
12		12	100,9	101,1	0,998255	104,016	103,8345
13	2017	1	101,1	101,2	1,00177	103,9817	104,1657
14		2	101	101,2	0,998841	103,9474	103,8269
15		3	101,8	101,3	1,008694	103,913	104,8165
16		4	100,9	101,3	1,002924	103,8787	104,1825
17		5	101,3	101,1	1,001309	103,8444	103,9803
18		6	101,6	101,1	0,998633	103,8101	103,6682
19		7	100,2	101,1	0,989563	103,7758	102,6927
20		8	99,9	101,1	0,990934	103,7415	102,8009
21		9	102	101,1	1,004703	103,7071	104,1948
22		10	101,2	101,0	1,005661	103,6728	104,2597
23		11	100,9	101,0	1,002415	103,6385	103,8888
24		12	101	100,9	0,998255	103,6042	103,4234

25	2018	1	101,5	100,8	1,00177	103,5699	103,7532
26		2	100,9	100,7	0,998841	103,5355	103,4155
27		3	101,1	100,7	1,008694	103,5012	104,4011
28		4	100,8	100,7	1,002924	103,4669	103,7695
29		5	100	100,8	1,001309	103,4326	103,568
30		6	100	100,8	0,998633	103,3983	103,2569
31		7	99,3	100,8	0,989563	103,3639	102,2852
32		8	100	100,7	0,990934	103,3296	102,3928
33		9	101,9	100,7	1,004703	103,2953	103,7811
34		10	101,7	100,7	1,005661	103,261	103,8455
35		11	101,4	100,7	1,002415	103,2267	103,4759
36		12	100,8	100,8	0,998255	103,1924	103,0123
37	2019	1	101	100,7	1,00177	103,158	103,3406
38		2	100,5	100,7	0,998841	103,1237	103,0042
39		3	100,9	100,7	1,008694	103,0894	103,9857
40		4	101	100,6	1,002924	103,0551	103,3564
41		5	100,7	100,5	1,001309	103,0208	103,1556
42		6	99,5	100,4	0,998633	102,9864	102,8457
43		7	99,4	100,3	0,989563	102,9521	101,8776
44		8	99,7	100,3	0,990934	102,9178	101,9847
45		9	100,7	100,2	1,004703	102,8835	103,3673
46		10	100,7	100,2	1,005661	102,8492	103,4314
47		11	100,1	100,2	1,002415	102,8148	103,0631
48		12	99,8	100,1	0,998255	102,7805	102,6012
49	2020	1	100,2	100,2	1,00177	102,7462	102,9281
50		2	99,7	100,2	0,998841	102,7119	102,5928
51		3	100,8	100,2	1,008694	102,6776	103,5703
52		4	100,8	100,2	1,002924	102,6433	102,9434
53		5	100,3	100,2	1,001309	102,6089	102,7432
54		6	100,2	100,3	0,998633	102,5746	102,4344
55		7	99,4	100,4	0,989563	102,5403	101,4701

56		8	99,8	100,5	0,990934	102,506	101,5766
57		9	100,5	100,6	1,004703	102,4717	102,9535
58		10	101	100,7	1,005661	102,4373	103,0172
59		11	101,3	100,7	1,002415	102,403	102,6503
60		12	100,9	100,8	0,998255	102,3687	102,1901
61	2021	1	101,3	100,8	1,00177	102,3344	102,5155
62		2	101	100,8	0,998841	102,3001	102,1815
63		3	101,7	100,8	1,008694	102,2657	103,1548
64		4	100,7	100,9	1,002924	102,2314	102,5304
65		5	101,3	100,9	1,001309	102,1971	102,3309
66		6	100,2	100,8	0,998633	102,1628	102,0232
67		7	100,1	100,8	0,989563	102,1285	101,0626
68		8	99,8	100,8	0,990934	102,0942	101,1685
69		9	101,2	100,9	1,004703	102,0598	102,5398
70		10	100,9	101,1	1,005661	102,0255	102,603
71		11	100,8	101,3	1,002415	101,9912	102,2375
72		12	100,6	101,4	0,998255	101,9569	101,779
73	2022	1	101,3	101,6	1,00177	101,9226	102,103
74		2	101,6	101,7	0,998841	101,8882	101,7701
75		3	104,5	101,8	1,008694	101,8539	102,7394
76		4	103,1	101,9	1,002924	101,8196	102,1173
77		5	102,7	102,0	1,001309	101,7853	101,9185
78		6	103,1	102,0	0,998633	101,751	101,6119
79		7	100,7	102,0	0,989563	101,7166	100,6551
80		8	101,1	102,0	0,990934	101,6823	100,7604
81		9	101,9	102,1	1,004703	101,648	102,126
82		10	102,5		1,005661	101,6137	102,1889
83		11	100,7		1,002415	101,5794	101,8247
84		12	100,7		0,998255	101,5451	101,3678